

**SZENT ATYÁNK,
ANTAL ÉLETE ÉS CSELEKEDETEI,
AHOGYAN SZENT ATYÁNK, ATANÁZ,
ALEXANDRIA PÜSPÖKE MEGÍRTA,
ÉS A VÁNDORÚTON LÉVŐ SZERZETESEKNEK ELKÜLDTE**

PG 26-ból fordítva, 2022. január 27-én

**A fordítás a főszövegből készült.
hangos változat alapján javítva 2022. 02. 9-én**

KÉZIRAT GYANÁNT

Szent atyánk, Antal élete és cselekedetei,
ahogyan szent atyánk, Atanáz, Alexandria püspöke
megírta, és a vándorúton lévő szerzeteseknek elküldte

Tartalom

Előszó

I. Atanáz elmondja Antal ifjúságát

- 1–2. Antal megszületik 251-ben.
- 3–4. Monasztikus életet kezd kb. 271-ben.
- 5–6. Démonok zaklatják.
- 7. Életmódja.
- 8–10. Sírokba költözik. Küzdelmei a démonokkal.
- 11. Mintegy 33 éves, amikor 258 körül remete lesz.
- 12–13. 285 körül beköltözik egy elhagyott épületbe. Küzdelmei a démonokkal.
- 14–15. Ugyanekkor monostorokat kezd építeni a hegyekben.

II. Antal egyiptomi nyelvről lefordított beszéde a szerzetesekhez

- 16–18. Mit adhatunk a mennyek országáért?
- 19–20. Az erényről.
- 21–23. A démonok elleni harcról.
- 24. A démonok fejedelméről, az ördögről.
- 25–27. A démonokról.
- 28–30. Tovább a démonokról.
- 31–34. A démonok jövendöléseiről.
- 35–38. A lelkek megkülönböztetéséről.
- 39–43. Antal tapasztalatból beszél.

III. Atanáz folytatja Antal életrajzát

- 44. Antal monostorainak állapota.
- 45. Visszavonul a saját monostorába.
- 46. 310-ben a vértanúság vágyával Alexandriába megy.
- 47. Szigorú aszkéta élete.
- 48. Egy leányt megszabadít az ördögtől.
- 49–50. Mélyen a hegyek közé költözik.
- 50–54. Küzdelmei a démonokkal.
- 55–56. Antal intelmei.
- 57. Fronto királyi ember meggyógyul.
- 58. Egy szűz meggyógyul. Pafnutiusz szerzetes és hitvalló.
- 59. Egy testvér szomjan hal
- 60. Antal látja, hogy Amun szerzetes lelkét az égbe emelik.

- 61–62. Antal meggyógyítja Polükrácia szüzet.
63. Egy ifjút megszabadít az ördögtől.
64. Mással is megteszi ugyanezt.
65. Antal látomása.
66. Az igazak lelkei a halál után az égbe jutnak.
67. Antal tiszteli a püspököket és klerikusokat.
68. Gyűlöli az eretnekeket.
69–70. A püspökök kérésére Alexandriába megy, hogy cáfolja az ariánusokat. Ez 326-tól 335-ig történt.
71. Atanáz a város kapujáig kíséri a monostorba visszatérő Antalt.
72–79. Antal beszélgetései a filozófusokkal.
80. Antal a kereszt jelével ördögtől megszállottakat szabadít meg.
81. Constantinus császár és fia levelet ír Antalnak.
82. Antal látomása 339-ben arról, hogy az egyházak megszabadulnak az ariánusoktól, ami 341-ben meg is történt.
83. Antal nem paranccsal, hanem Krisztus nevével és imádsággal gyógyít.
84–85. Antal udvarias válasza egy fejedelemnek.
86. Antal megjövendöli Balaciusnak a halálát, ami be is következett.

IV. Antal újabb intelmei és halála

- 87–88. Antal intelmei.
89–90. Antal utolsó beszéde a szerzetesekhez a hegy lábánál, amikor már 105 éves volt.
91. Antal megbetegszik.
92–94. Antal halála vélhetően 356. január 17-én.

Melléklet: Szent Atanáz élete.

Előszó

Jó versenybe kezdtek az egyiptomi szerzetesekkel, amikor elhatároztátok, hogy ugyanúgy, vagy még jobban törekedni fogtok az erényekre, mint azok. Ugyanis felétek is vannak már monostorok, a szerzetes név is ismert. Elhatározásotokat valaki joggal dicsérte, miközben ti magatok Istentől kéritek, hogy adja meg nektek. Mivel pedig kérdeztétek tőlem, hogy hogyan is élt Antal, mert el akarnátok lesni, hogyan fogott hozzá gyakorlataihoz, hogyan élt előtte, milyen volt életének vége, igaz-e mindaz, amit róla hírként hallotok, hogy követésére adjátok magatokat; örömmel vettem a kérésteket. Már magából az Antalra emlékezésből is nagy hasznot merítettem. Bizonyos vagyok abban, hogy ha megcsodáljátok, amit róla elmondok, ti magatok is követni akarjátok őt. Antal élete nagyon jó minta a szerzetesi élet gyakorlataihoz. Ne legyetek hitetlenek azokkal szemben, akik Antalról beszélnek, sőt, gondoljátok azt, hogy kevés, amit hallottatok, mert képtelenek a dolgokat úgy elmondani, ahogy kellene. Én ugyanis kérésekre akárhány levélben válaszolok majd, a cselekedeteiből csak nagyon keveset tudok elmondani nektek. Ezért a tőlünk hozzátok hajózókat csak szüntelenül faggassátok. Mert ha el is mondanak nektek mindent, amit tudnak, nem lesz méltó Antal érdemeihez.

Miután tehát megkaptam leveleteket, magamhoz kérttem szerzeteseket, főként olyanokat, akik gyakrabban jártak nála, hogy kikérdezve őket minél többet tudjak elmondani nektek. Mivel azonban a hajózási időszak a végéhez közeledett, és a levélvivő egyre jobban sürgetett, amit csak tudtam (mert gyakran láttam Antalt), és amit csak ki tudtam deríteni róla én, aki nem kevés ideig a tanítványa voltam, és öntöttem kezére kézmosáskor a vizet, mindezt kedvességteknek gyorsan írásba foglaltam. Mindenben nagyon törekedtem az igazmondásra, nehogy valaki a csodákat hallván hitetlenkedjék, vagy megismerve gyengeségeit méltatlannak tartsa ezt a híres férfit (ti. Antalt), a csodákra.

I. Atanáz elmondja Antal ifjúságát

1–2. Antal megszületik 251-ben.

1. Antal egyiptomi családban, nemes és gazdag, keresztény szülők gyermeként született, és őt is kereszténynek nevelték. Kicsi korában olyan szorosán kötődött a szüleihez, hogy őrajtuk és a házukon kívül semmivel nem találkozott. Amint növekedett és már kisfiú, majd ifjú lett, lemondott az iskolába járásról, hogy a többi gyermekek társaságát kerülje és szokásaikat át ne vegye. Minden vágya az volt, amit Jákobról olvashatunk, ti. hogy egyszerű emberként a sátránál maradt (Ter 25,27). A vasárnapi összejöveteleken a szüleivel együtt részt vett; kisgyermekként nem szóródott szét a figyelme, nem szórakozott el, felnövekedvén

pedig nem hanyagolta el (a szentmisét); szülei iránt nagyon engedelmes volt, az olvasmányokra odafigyelt, és kamatoztatta a hallottakat. Gazdagságuk ellenére élelem tekintetében nem volt igényes, nem követelőzött, nem élvezte a fimon étkeket, megelégedett azzal, amit kapott, semmi többet nem követelt.

2. 18 vagy 20 éves volt, amikor a szülők meghaltak, jóval fiatalabb kishúgával egyedül maradt, és gondját viselte húgának és a háznak. Alig telt el hat hónap a szülők halála után, amikor egy vasárnapi napon szokás szerint szentmisére ment, és közben azon gondolkodott, hogy az apostolok hogyan követték mindenüket elhagyva az Üdvözítőt (Mt 4,20), akik pedig az Apostolok Cselekedeteiben mindenüket eladták, az árát letették az apostolok lábához, hogy a szegények között osszák szét (ApCsel 4,35); továbbá, hogy mindezért mit reméltek az égben. Ezen gondolkodva lépett be a templomba, ahol az evangélium olvasásakor azt hallotta, hogy az Úr a gazdag ifjúnak mondja: „Ha tökéletes akarsz lenni, akkor menj, add el, amid van és add oda a szegényeknek, aztán jöjj és kövess engem, és kincsed lesz a mennyben” (Mt 19,21).

Antal úgy érezte, hogy a szentekre emlékezést Isten ébresztette benne, s mintha őmiatta olvasták volna éppen ezt az evangéliumi részt, a szentmise végén elsietett, és örökölt ingatlanját (háromszáz ekényi nagyon termékeny és szép fekvésű földjét) odaajándékozta a szomszédoknak, hogy ne nehezteljenek sem őrá, sem a húgára. Ingóságait mind eladta, azt érte kapott sok pénzt szétosztotta a szegények között, csak egész keveset tartott meg belőle a húga miatt.

3–4. Monasztikus életet kezd kb. 271-ben.

3. Amikor legközelebb megint szentmisére ment, hallotta, hogy az Úr azt mondja az evangéliumban: „Ne aggódjatok a holnap miatt” (Mt 6,34), ezért minden késlekedés nélkül elsietett, és a maradékot is a rászorulóknak adta. A húgát rábízta az ismerős szüzekre és átadta a Szűzanyának, hogy ott neveljék, ő maga pedig háza előtt aszketikus gyakorlatokba kezdett, és az élet nehézségeit türelemmel viselte. Akkor ugyanis Egyiptomban még nem voltak monostorok, remete sem volt egy sem, hanem mindenki a maga módján a háza közelében törekedett a tökéletességre.

A szomszéd faluban élt akkor egy öregember, aki fiatalságától fogva monasztikus életet élt. Amikor Antal őt látta, felbredt benne követésének vágya, s maga is a szomszéd faluhoz közeli helyre költözött. Aztán ha valakiről azt hallotta, hogy az erényekre törekedve él, a szorgalmas méhecskékhöz hasonlóan felkereste, és addig nem tért haza, míg meg nem találta azt az embert, s úgy tért vissza tőle, hogy útravalóként hozta magával az erények útján járás tudományát.

Kezdetben tehát helyben maradt, erősítvén elméjét, hogy vissza ne térjen családi vagyonához, de a rokonairól sem feledkezzék meg, hanem minden igyekezetével az aszkéta élet tökéletességére törekedjék. Ezért két kezével dolgozott, mert azt hallotta, hogy aki nem dolgozik, ne is egyék! (2Tesz 3,10.) A keresetéből részben ételmet vett magának, a többit szétosztotta a szegényeknek. Gyakran imádkozott, mert azt hallotta, hogy visszavonultan, szünet nélkül kell imádkozni (Mt 6,6). Az olvasmányokra odafigyelt, hogy semmi el ne kerülje figyelmét, és mindent megjegyzett. Annyira, hogy ettől kezdve az emlékezete szolgált könyv gyanánt számára.

4. Miután Antal így átrendezte az életét, mindenki szerette, ő pedig szívesen kereste a hasonló gondolkodású testvérek társaságát, próbálta ellesni mindenkitől azt az erényt és gyakorlatot, amiben kiemelkedett a többiek közül: az egyikőtől a figyelmességet, a másiktól a szüntelen imádkozást; ismét mástól a kedvességet, mástól az emberiességet; ettől a virrasztást, amattól az olvasást; ebben a virrasztást, másokban a földön alvást csodálta; egyiknek a szelídségét, másoknak a türelmét figyelte; egy szóval mindenki Krisztus iránti jámborságát és egymás iránti szeretetét sajátította el. Így töltekezve tért vissza a maga helyére, mindenkitől tanulva valamit, próbált mindent megvalósítani. Nem kívánt senkivel egyenrangú lenni, kivéve, hogy az erények tekintetében ne maradjon alul velük szemben. De ezt úgy tette, hogy senkit meg ne bántson, hanem inkább mindenkinek öröme szolgáljon. Ezért a szomszédok, és azok, akiket példaképének tekintett, látván őt, Isten barátjának nevezték: egyesek, mint a fiúkat, mások, mint a testvérüket szerették.

5–6. Démonok zaklatják.

5. De az irigy és minden jónak ellensége ördög az ifjúban nem bírta elviselni ezt az elhatározást. Hanem amiket már korábban elgondolt felőle, most megpróbálta végrehajtani úgy, hogy először az aszkéta élettől kezdte eltéríteni, felidézve emlékezetében a gazdagságot, a hűgáról való gondoskodást, a családi szokásokat, a pénz és a dicsőség utáni vágyat, az ízletes ételek megkívánását, a kényelmes élet élvezetét és az erényekért való hiábavaló vesződségeket; de ugyanígy emlékeztette a test gyöngeségére és a vég nélküli erőfeszítésekre. Egy szóval elméjében nagyon felkavarta a gondolatok porát, hogy jó szándékától eltérítse. De az ellenségnek látnia kellett, hogy gyenge ahhoz, hogy Antalt letérítse útjáról; sőt kitartásával legyűrte, nagy hitével kiforgatta, állhatatos imádságával leterítette őt.

Akkor bízván *a derekában rejlő erőiben* (Jób 40,11), az ifjúnak rontott fegyvereivel: a serdülőkkel szembeni incselkedéseivel éjszakai gerjedelmeket keltve, időnként úgy megrohanva őt, hogy ha valaki láthatná, verekedésben összecsapni vélné őket. Ocsmány gondolatokat ébresztett ugyanis benne, de ő

ezeket imádsággal úzte el; csiklandozva támadta, de ő undorodva hitt, imádsággal és böjttel erősítette testét; a nyomorult ördög női alakot is öltött, nőként viselkedett, hogy az éjszakában Antalt rászedje, ő azonban Krisztusra gondolt, meg lelkének szellemi és nemes voltára, s ezzel oltotta ki annak parazsát. Akkor az ellenség a gyönyörök édességét kínálta, de ő dühösen és szánakozva a tűz és a férgek okozta kínokra gondolt. Mindezekkel az eléje állított akadályokon sértetlenül hatolt át. Mindez megszégyenítette az ellenséget. Mert aki azt gondolta, hogy hasonló lehet Istenhez, már az ifjúval szemben megszégyenült, s aki a testtel és vérrel szemben dicsekedett, a testben élő embertől szenvedett vereséget. Mert Antalnak az Úr volt a segítőtje, aki értünk testet öltött, és a testnek győzelmet adott az ördöggel szemben, úgy, hogy aki igazán harcol, elmondhatja: *Nem én, hanem Isten győzelme bennem* (1Kor 15,10).

6. Végül, mert a sárkány így sem tudta Antalt legyőzni, hanem látnia kellett, hogy a szívéből kivetette őt, amint írva van, fogcsikorgatva (ApCsel 7,15), s szinte magából kifordulva, igazi mivoltában mutatkozott meg, ti. (lélekben) fekete legényként. Most már nem gondolatban támadott, hiszen ez az álnok (a gondolati kísértéseivel) alulmaradt, hanem ettől kezdve emberi hangon szólalt meg, és mondta: „Sokakat rászedtem, nagyon sokakat legyőztem, most azonban, amikor ugyanúgy támadtalak téged és erőfeszítéseidet, gyengébbnek bizonyultam.” Amikor pedig Antal érdeklődve kérdezte: „Ki vagy te, aki beszélsz hozzám?” – panaszos hangon válaszolta: „Én a házasságtörés barátja vagyok, én a fiatalok csábítását és csiklandozását vállaltam, és a *házasságtörés lelke* a nevem. Mily sokakat szedtem már rá, akik mértéktartóan akartak élni! Hány önmegtartóztató embert térítettem el szándékától csiklandozásaimmal! Én vagyok az, akiket elesésük után a próféta így korhol: *A házasságtörés lelke szedett rá titeket* (Oz 4,12), mert én gáncsoltam el őket. Én vagyok, aki oly gyakran zaklattalak, de te mindannyiszor visszavertél engem.”

Antal pedig, miután hálát adott az Úrnak, és erőt kapott az ellenséggel szemben, mondta neki: „Tehát nagyon gyalázatos vagy, mert a lelked fekete, és gyöngye legény vagy. Ezután semmi közöm hozzád, mert *az Úr az én segítségem, és én lenézem ellenségeimet* (Zsolt 117,7). Ezek hallatára ez a fekete lény megfutamodott, mert nagy félelem fogta el e szavaktól, és a férfihoz már nem mert közelíteni.

7. Életmódja.

Ez volt Antal első győzelme az ördöggel szemben, vagy inkább Antalban az Üdvözítő nagy műve, aki *elítélte a bűnt a testben, hogy a törvény beteljesedjék rajtunk, akik már nem a test, hanem a lélek szerint élünk* (Róm 8,3–4). Antal pedig, attól, hogy legyőzte az ördögöt, nem vált hanyaggá, és nem kevésbé törődött

magával; mint ahogy az ellenség, bár legyőzték, nem hagyott fel kísértéseivel. Hanem oroslánként járt körbe, keresvén az alkalmat, hogy lecsaphasson rá. Antal azonban, ahogyan az Írásból tanulta, tudta, hogy az ellenség sok csapdát állít, ezért állhatatos maradt az aszketikus életben, mert bár az ördög nem tudta a test gyönyörűségeivel elejteni a szívét, minden bizonnal más incselkedéssel próbálkozni fog; az ördög ugyanis a bűnökben leli gyönyörűségét.

Tehát egyre jobban fékre fogta a testét, nehogy egyik területen győztesen, más területeken elessen. Ezért egyre szigorúbb életet kezdett, ami másokban csodálatot váltott ki, ő azonban könnyedén viselte ezt a terhelést, a lélek serénysége ugyanis jó készségekkel ruházta fel, olyannyira, hogy amint a legkisebb lehetőség nyíltott előtte, nagy erővel használta ki. Úgy virrasztott, hogy az éjszaka legnagyobb részét ébren töltötte, s nem egyszer, hanem nagyon gyakran, amin a többiek bizony csodálkoztak. Naponta egyszer étkezett, napnyugta után. Néha csak másnaponként, vagy négy nap után vett magához ételt. Eledele sózott kenyér, itala csak víz volt. A hús és a bor szóba sem jött, mert ezekkel a többi szigorú aszkéták sem éltek. Ágya csak egy gyékény, de legtöbbször a puszta földön aludt. Olajjal nem kente a testét, mert azt mondta, jobb a fiataloknak buzgón gyakorolni az aszkézist, és nem azt keresni, ami puhánnyá teszi a testet, sőt, inkább fárasztani kell, emlékezve arra, amit az apostol mondott: *Amikor gyenge vagyok, akkor vagyok erős.* (2Kor 12,20).

Azt mondta, hogy a lélek ereje akkor növekedik, amikor a test kevesebb élvezethez jut. Ez volt egyik csodálatos gondolata: az erény útját, vagy az érte vállalt magányt nem idővel kell mérni, hanem a vágy és az elhatározás mértékével. Ő maga soha nem merengett az elmúlt időkön, hanem mintha mindennap éppen most kezdené gyakorlatait, egyre nagyobb erővel törekedett előbbre jutni, gyakran idézve magának az apostol szavait: *Feledem, ami mögöttem van, és nekifeszülök annak, ami előttem áll* (Fil 3,14); és emlékezve Illés ezen mondására is: *Él az Úr, kinek színe előtt ma állok* (1Kir 18,15). Úgy tartotta ugyanis, hogy ez a *ma* nem a múltra vonatkozik, hanem arra, hogy mintha most kezdené úgy viselkedni, ahogyan Isten színe elé állni kell: tudniillik tiszta szívvel és Isten akarata iránti engedelmességgel, semmi mással. Azt mondta ugyanis magában, hogy az aszkétának a maga életét a nagy Illés életének tükréhez kell igazítania minden nap.

8–10. Sírokba költözik. Küzdelmei a démonokkal.

8. Így tehát Antal, fékre fogva önmagát, a falu közelében lévő sírokhoz költözött, és megkérte az egyik rokont, hogy ritka időközökben hozzon neki kenyeret. Beköltözött az egyik sírba, és magára zárta az ajtót. Ezt azonban az ellenség nem viselte el. Sőt, attól félve, hogy ezt a remeteséget rövid idő alatt megtölti aszkézissel, az egyik éjszaka a démonok serege támadta meg, és annyira ütlegelték,

hogy a fájdalmaktól elájulva feküdt a földön. Később azt mondta, olyan fájdalmakat érzett, amelyeneket ember soha nem tud embernek okozni.

Isten gondviseléséből azonban (mert az Úr soha nem hagyja magára azokat, akik benne bíznak) másnap jött az a (kenyérhordó) rokon, és kinyitva az ajtót, ott látta Antalt a földön, mintha halott volna. Ölje vette, elvitte a közeli templomba, és ott lefektette a földre. Sok rokon és szomszéd összegyűlt siratni Antalt. Éjfél felé azonban Antal magához tért, és körülnézve látta, hogy mindenki alszik, csak a kenyéret hordó rokon volt ébren. Intett neki, és kérte, senkit föl ne keltsen, hanem vigye vissza a sírba, ahonnan elhozta.

9. Ez az ember visszavitte, szokás szerint kívülről rázárta az ajtót, és Antal újra egyedül volt odabenn, s mivel a sebei miatt állni nem tudott, fekvé imádkozott. Imádsága végén felkiáltott: *Itt vagyok én, Antal! Nem futok el csapásaitok elől, bármennyit mértek rám, semmi nem szakít el engem Krisztus szeretetétől!* (Róm 8,35.) Azután zsoltározni kezdett: *Ha táborok támadnak is ellenem, én nem félek* (27,3). Az aszkéta így érzett és ezeket mondta.

De aki minden jónak ellensége, amikor csodálkozva látta, hogy Antal annyi verés után vissza mert jönni, a kutyáit uszítva, majd megpukkadva a dühtől, mondta: „Nézzétek csak, sem a házasságtörés lelkével, sem verésekkel nem tudtuk megfélemlíteni, sőt, vakmerően provokál minket. De támadjuk csak meg másként!” Az ördög ugyanis képes az ártáshoz más és más formákat ölteni. Ezért most éjszaka olyan robajt támasztott, hogy úgy tűnt, minden összedől. Mintha a falakon át különböző vadállatok formájában rontanának be az ördögök: a helyet azonnal oroszlánok, medvék, leopárdok, bikák, kígyók, áspisok, skorpiók és farkasok töltötték be. Mindegyikük a maga módján mozgott. Az oroszlán bömbölt, a bika mintha szarvával öklelt volna, a tekergő kígyó ugyan nem közeledett, a farkast féken tartották. A vadállatok megjelenését rettenetes zaj kísérte.

Antal pedig, akit csapások és szúrások értek, érezte ugyan a test nagy fájdalmait, de éber és rendíthetetlen lélekkel feküdt a földön; nyögött a fájdalmaktól, de lelkében nevetett rajtuk: „Ha volna erőtök, elég lenne egy közületek ellenem, de mivel az Úr megfosztott titeket erőtöktől, ezért próbáltok sereggel megfélemlíteni: tehetetlenségetek bizonyítéka, hogy vadállatok formáját öltöttétek magatokra.” Majd nagy bizalommal újra mondta: „Ha képesek vagytok rá, ha kaptatok valami hatalmat ellenem, ne késlekedjete, rontsatok rám, de ha erre nem vagytok képesek, miért tomboltok feleslegesen? A mi pecsétünk és védfalunk a mi Urunkba vetett hit.” A sok kísértő foggal vicsorított rá, ami inkább őket tette nevetségessé, mint Antalt.

10. Az Úr pedig, aki e küzdelem közben sem feledkezett meg Antalról, eljött segíteni. Antal ugyanis felemelvén a tekintetét látta, hogy megnyílik a sír teteje, és

felülről fény árad rá. A démonok eltűntek, testi fájdalmai megszűntek, és a szétdőlő látszott építmény épnek mutatkozott.

Amikor Antal észlelte a kapott segítséget, miután fellélegzett és fájdalmai elmúltak, így szólt ahhoz, akit látott: „Hol voltál? Miért nem az elején jelentél meg, hogy könnyítsd a fájdalmaimat?”

Akkor egy hang szólt hozzá: „Antal, én itt voltam, melletted voltam és láttam a küzdelmedet. Mivel tehát kitartottál, és nem győztek le, mindig segítőd leszek és híressé teszem a nevedet az egész földön.”

Ezek hallatára Antal felállt és imádkozott; akkora erőt kapott, hogy a testében sokkal nagyobb erőt érzett, mint előtte bármikor. Ekkor mintegy harmincöt éves volt.

11. Mintegy 35 éves, amikor 258 körül remete lesz.

Másnap, kijőve lakhelyéről, még buzgóbb volt az áhítat lelkében Isten iránt, és amikor találkozott a korábbi öregemberrel, kérte, hogy együtt alapítsanak remeteséget. Amikor az részben korára, részben a dolog szokatlanságára hivatkozva elutasította, Antal azonnal elindult a hegyek felé.

Az ellenség azonban erős elhatározását látva, és akadályozni akarván, egy nagy ezüst tál képét vetítette útjába. Antal pedig, felismerve a gonosz lélek cselét, megállt, szemügyre vette a tálat, és észre véve benne az ördögöt, így szólt: „Hogy kerül ez a tál ide a pusztába? Ez az út töretlen, utazóknak semmi nyoma, a tál ahhoz túl nagy, hogy valaki észrevétlenül veszítse el. Ha pedig valaki elveszítette, biztosan visszatért volna érte e puszta helyre: Az ördög műve ez, de elhatározásomat nem változtatod meg, ó ördög. Vesszen el ez a tál veled együtt!” – Amint ezt Antal kimondta, a tál úgy tűnt el, mint a füst a tűz elől.

12–13. 285 körül beköltözik egy elhagyott épületbe. Küzdelmei a démonokkal.

12. Amint Antal ment tovább, már nem vetített képet, hanem valóságos aranypénzeket vett észre az úton. Hogy az ördög szórta-e oda, vagy egy magasabb rendű erő, amely az atlétát edzeni akarta, az ördöggel meg tudatni, hogy Antal az igazi pénzzel sem törődik, azt sem ő (ti. Antal) nem árulta el, sem mi nem tudjuk; csak annyi bizonyos, hogy az arany valóban ott volt. Antal csodálkozott a sok pénzen, de menekült tőle, mint a tűztől, és úgy ment el mellette, hogy rá sem tekintett, sőt, úgy meggyorsította lépteit, hogy hamarosan látótávolságán kívül került a hely.

Elhatározását egyre erősítve tartott a hegy felé, ahol a folyó túlszéljén meglátott egy teljesen elhagyatott kastélyt, amelyben csak csúszómászók tanyáztak. Átkelt a folyón, és ott lakott. A csúszómászók, mintha valaki elűzte volna őket, hamarosan eltűntek.

Antal, eltorlaszolva a bejáratot, hat hónapra elegendő kenyeret raktározott (ez a tébailak szokása, mert a kenyerek egy évig is eláll), vizet az épületen belül talált, s leszállva a pincébe, ott egyedül lakott, soha ki nem jött, és senki látogatót nem látott. Így tehát hosszú időn át ezt az aszkéta életet folytatta, csak évente kétszer fogadta a ház felső részében a kenyeret.

13. A rokonai, akik eljöttek hozzá, mivel nem engedte be őket, éjjel és nappal az épületen kívül tartózkodtak, és úgy hallották, mintha odabenn egy sokaság panaszkodva jajgatna: „Tűnj el a mi lakóhelyünkről, mit közöd a remeteséghez? Támadásainkat úgysem fogod elviselni!”

A kívül lévők eleinte azt gondolták, hogy emberek vannak benn, akik veszekednek Antallal, és létrákon leereszkedtek a pincébe. Amikor nyílásokon át belestek, senkit nem láttak odabenn, és ebből megértették, hogy démonok zajonganak, és megrettenve szemrehányásokat tettek Antalnak. Ő azonban inkább a démonokra mint rájuk figyelt. Az ajtóhoz menve kérte az embereket, hogy távozzanak és ne ijedezzenek, mert az ördögök ilyen rémképeket főként azok miatt támasztanak, akik félnek. „Szedjétek össze magatokat – mondta nekik – és távozzatok; hagyjátok, hogy a démonok hadd áltassák magukat!” Erre ők, a kereszt jelétől megerősödve elmentek, Antal pedig maradt, anélkül, hogy az ördögök árthattak volna neki, vagy e küzdelemben elfáradt volna. Ugyanis mennyei látomások és az ellenség tehetetlensége nagy megkönnyebbülést jelentett számára, és egyre derűsebbé tette.

A rokonok, akik azzal a gondolattal jöttek, hogy holtan találják, zsolttárogatni hallották: *Keljen fel Isten és szóródjanak szét ellenségei, és meneküljenek arcától, akik gyűlölik Őt. Oszoljanak szét, mint a füst, és ahogy a viasz megolvad a tűztől, úgy vesszenek el a bűnösök Isten arca előtt.* (Zsolt 67,2–3.)

14–15. Ugyanekkor monostorokat kezd építeni a hegyekben.

14. Közel húsz éven át élt így. Magányosan élte aszketikus életét, a helyet el nem hagyta, s csak ritkán látogatta meg valaki. Ezután pedig nagyon sokan akarták követni aszkézisét, rokonai is jöttek, akiket erővel meggyőzött és elküldött. Úgy lépett elő barlangjából, mint akit misztériumokba avattak be, és betelt isteni lélekkel. A kastélyon kívül most látták először az oda látogatók. Amint meglátták,

elcsodálkoztak, mert a külseje ugyanolyan volt, mint régen. A mozgáshiány miatt nem hízott el, sem a böjtöléstől és a démonokkal való küzdelemtől nem aszott ki a teste, ugyanúgy nézett ki, mint magányba vonulása előtt. A tiszta lélek így viselkedett: sem szomorúság nem emésztette, sem a gyönyörűségektől nem hízott meg, nem nevetett, nem volt szomorú az arca, a sokaság láttán nem jött zavarba, sem az ünneplő tömeg nem vidította fel. Mindig teljesen kiegyensúlyozott volt, mint akit az értelem vezérel, és őrizte a természet nyugalmát. Általa az Úr sok beteget meggyógyított, másokat ördögtől szabadított meg. A beszéd kegyelmét is megadta az Úr Antalnak, hogy vigasztalhassa a szomorkodókat, összebékítse a veszekedőket, és mindenkit arra buzdítson, hogy semmi világi dolgot ne helyezzenek Krisztus szeretete elé. Amikor pedig beszéde közben az eljövendő javakról, vagy Isten irántunk való szeretetéről szólt, *aki saját Fiát nem kímélte, hanem mindnyájunkért odaadta őt* (Róm 8,32), sokakat megnyert arra, hogy a szerzetesi életet válasszák. Így a hegyekben monostorok és remeteségek alakultak, amelyekben mindenüket elhagyott szerzetesek a mennyek országához csatlakoztak.

15. Szükségessé vált, hogy átkeljen az Arsenomi csatornán (szokássá lett ugyanis, hogy látogatta a testvéreket), amely tele volt krokodilokkal. Csak imádság után szállt csónakba, és társaival együtt sértetlenül ért át a túlsó partra. Amikor visszatért saját monostorába, folytatta korábbi szigorú gyakorlatait. Gyakori beszélgetésekkel a már szerzeteseket serénységre buzdította, sok másban pedig felébresztette az aszkéta élet szeretetét. Így hatására rövid idő alatt sok monostor alakult, melyeknek atyaként ő volt a vezetője.

II. Antal egyiptomi nyelvről lefordított beszéde a szerzetesekhez

16–18. Mit adhatunk a mennyek országáért?

16. Az egyik napon történt, hogy a szerzetesek mind eléje járultak, és kérték, hogy szóljon hozzájuk. Akkor ő egyiptomi nyelven a következőket mondta nekik:

A Szent Írások elegendőek a tanításhoz, de megéri a fáradságot, hogy kölcsönösen buzdítsuk egymást a hitben, és beszéljünk. Tehát ti, mint fiak, mondjátok el atyátoknak, amit tudtok, én pedig, mint idősebb, amit tudok és tapasztalatból megtanultam, átadom nektek.

Valamennyien elsősorban arra törekedjünk, hogy abba ne hagyjuk, amit elkezdünk, sem a fáradság miatt meg ne törjön a lelkünk. Ne mondjuk: „én már régóta gyakorlom az aszkéta életet!”, hanem legyünk egyre buzgóbbak, mintha most kezdenénk. Mert nagyon rövid az emberi élet, ha a jövő századokkal vetjük össze. Olyannyira, hogy az örök élethez hasonlítva a mi életünk semmi.

A világban mindennek megvan a maga ára, és egyforma értékű dolgokat cserélünk egymás között. Az örök élet ígérését azonban nagyon olcsón kapjuk, mert írva van: *Napjaink száma hetven év, az erősebbekben nyolcvan, de többségük vesződség és fájdalom* (Zsolt 89,10). Ha tehát nyolcvan, vagy akár száz évet is aszketikus élettel töltöttünk, utána nem csak száz évig fogunk uralkodni, hanem ezért a száz évért mindörökkön örökké. És miközben a földön küszködünk, örökségünk nem a földön lesz, hanem mennyei örökséget ígérnek nekünk, s ha letesszük a romlandó testet, romolhatatlant kapunk helyette.

17. Így hát, fiaim, el ne lanyhuljunk, és ne gondoljuk, hogy sokáig élünk itt, vagy hogy valami nagyot művelünk, mert *a jelen idő szenvedései nem mérhetők az eljövendő dicsőséghez, amely meg fog nyilvánulni rajtunk* (Róm 8,18). És a világra tekintve ne gondoljuk, hogy micsoda nagy dolgokat hagytunk el, mert az egész földkerekség nagyon kicsi, ha az ég egészével hasonlítjuk össze. Ha tehát az egész Föld urai volnánk, és az egészről mondanánk is le, az sem volna összevethető a mennyek országával. Mint amikor valaki megvet egy rézdrachmát azért, hogy száz aranytallért nyerjen rajta, úgy aki az egész világ uraként lemond róla, csak keveset hagy el azért, hogy százszorosát nyerje meg.

Ha tehát az egész Föld sem méltó ár a mennyek országáért, akkor aki néhány ekényi földet hagy el, szinte semmit sem adott; vagy ha házat, vagy sok aranyat ad is oda, akkor sem dicsekedhet, és nem bízhatja el magát. Egyébként meggondolandó, hogy ha az erény kedvéért nem is hagyjuk el, el fogjuk hagyni, amikor meghalunk, és legtöbbször olyanokra hagyjuk, akikre egyáltalán nem akarnánk, ahogy a Prédikátor mondja (4,8). Tehát miért ne hagynánk el az erény kedvéért, hogy országot kapjunk örökségül? Éppen ezért egyikünket se kerítse hatalmába a birtoklási vágy. Mit nyerünk azzal, amit nem vihetünk magunkkal? Vagy miért nem inkább olyan kincseket gyűjtünk, amelyeket magunkkal vihetünk, tudniillik az okosságot, igazságosságot, mértéktartást, lelki erősséget, intelligenciát, szeretetet (karitász), a szegények szeretetét, a Krisztusba vetett hitet, a szelídséget, vendégszeretetet? Ha ezeket gyűjtjük, a szelídek földjén fogjuk őket megtalálni.

18. Ezeket raktározza el a lelkében mindenki, hogy kedvét ne veszítse, főleg ha meggondolja, hogy az Úr szolgájának az Urat kell szolgálnia. Amint tehát egy szolga nem meri mondani: „Dolgoztam tegnap eleget, ma henyélni fogok!”; az elmúlt napokra hivatkozva nem tétlenkedik a következő napokon, hanem ahogy az Evangéliumban írva áll, lélekben arra törekszik, hogy Urának kedvében járjon, és ne kerüljön veszélybe; úgy legyünk kitartóak minden nap az aszkézisben, tudva, hogy ha az egyik napon hanyagul végezzük a dolgunkat, a korábbiakra való tekintettel az Úr nem lesz elnéző irántunk, hanem megbüntet a hanyagságunkért. Így van megírva Ezekielnél is (lásd a 18. fejezetét); és így veszítette el Júdás is egy éjszaka miatt egész korábbi szolgálatát.

19–20. Az erényről.

19. Így tehát, fiaim, aszketikus életet éljünk, ne oktalanul cselekedjünk. Ebben ugyanis maga az Úr a mi segítségünk, amint írva van: Aki a jót választja, Isten együtt működik vele a jóban (Róm 8,28). S hogy ne legyünk hanyagok, jó meggondolnunk az Apostol mondását: *Naponta meghalok* (1Kor 15,51). Ha ugyanis úgy élünk, hogy minden nap meghalunk, nem fogunk vétkezni. Ez pedig úgy értendő, hogy reggelenként, amikor ébredünk, ne legyünk biztosak abban, hogy megérjük az estét; amikor pedig lefekszünk, ne gondoljuk, hogy fel is fogunk ébredni, mivel a mi életünk természete szerint bizonytalan, és napjainkat a Gondviselés mérte ki. Ha így gondolkodunk, és napról napra így élünk, vétkezni sem fogunk, és semmi nem fog rabul ejteni minket, semmi nem gerjeszt indulatra, nem rejtünk kincset a földbe, hanem mint akik minden nap várjuk a halált, nem birtoklunk semmit, mindenkinek mindent megbocsátunk; sem asszony utáni vágy, vagy valami ocsmány gerjedelem nem tart fogva, hanem menekülünk ezektől, mindig küzdve, és az ítélet napját szem előtt tartva. A súlyos félelem és a szenvedés veszedelme eloszlatja a gyönyör élvezetét, és felserkenti az ingadozó lelket.

20. Tehát akik már elkezdtek, akik elindultunk az erény útján, törekedjünk rá, hogy elérjük az eljövendőket (Fil 3,14). Senki ne forduljon hátra, mint Lót felesége (Ter 19,26), főként amiatt, amit az Úr mondott: *Aki kezét az eke szarvára tette és visszanez, nem méltó a mennyek országára* (Lk 9,62). A visszatekintés pedig nem más, mint bűnbánat után újra világi dolgokat élvezni.

Ne féljetez attól, hogy az erényről hallotok, és ne csodálkozzatok a nevén. Mert nincs távol tőlünk, és nem rajtunk kívül létezik; bennünk van, és könnyen megszerezhető, ha igazán akarjuk. A görögök útra kelnek és áthajóznak a tengeren, hogy tudósok legyenek; nekünk nem kell útra kelnünk a mennyek országáért, az erényért sem kell tengerre szállnunk. Az Úr ugyanis régen megmondta: *Isten országa bennetek van* (Lk 17,21). Erényüknek tehát csak az akaratra van szüksége, mivel bennünk van, és belőlünk fakad. Mivel a léleknek természete szerint van megismerő képessége, ezért van erénye. A lélek akkor él természet szerint, ha olyan marad, amilyen, mert jónak és nagyon egyenesnek teremtett. Ezért parancsolta Józsué, Návé fia a népnek ezt: *Irányítsátok szívetek Izrael Urához, Istenéhez* (24,23), János pedig: *Egyenessé tegyétek ösvényeiteket* (Mt 3,4). A lélek egyenessége ugyanis az, hogy az értelem olyan, amilyennek teremtett; ezzel szemben, ha eltér és elhajlik a természetétől, azt a lélek víciúmának, rosszaságának mondjuk. A dolog tehát egyáltalán nem nehéz, mert ha megmaradunk abban az állapotban, amelyben teremtve lettünk, erényben vagyunk, ha pedig rosszra fordítjuk elménket, bűnösnek ítélnék minket.

Ha az erény rajtunk kívüli dolog volna, valóban nehéz lenne; ha pedig óvakodunk az ocsmány gondolatoktól, és lelkünket az Úr számára tarjuk fenn, mint tőle kapott letéteményt, ő saját művének ismeri el, hiszen olyan, mint amilyennek megalkotta.

21–23. A démonok elleni harcról.

21. Ugyancsak küzdenünk kell azért, hogy el ne uralkodjék rajtunk a harag, vagy a bűnös vágy (*concupiscentia*), mert írva van: *Haragjában az ember nem azt teszi, ami az Isten előtt igazságos; a kívánság, ha már megfogant, bűnt szül, a bűn meg, ha elhatalmasodik, halált von maga után* (Jak 1,20. 15) . Így virrasszunk éberen, és miként írva van, nagy gonddal őrizzük a szívünket (vö. Péld 4,23). Ravasz és félelmetes ellenségeink vannak, ti. a gonosz démonok, és miként az apostol mondja, ellenük kell harcolnunk: *Nem a test és a vér ellen, hanem a fejedelemségek és hatalmasságok, ennek a sötét világnak kormányzói és az égi magasságok gonosz szellemei ellen* (Ef 6,12). Nagy sokaságuk közel van hozzánk a levegőben, nincsenek távol tőlünk, és nagyon különböznek egymástól. Természetükről és különbségeikről, nálunk bölcsőbbek sokat tudnának mondani. Amit róluk nekünk tudnunk kell, az a ravaszságuk.

22. Az első, amit tudnunk kell róluk az, hogy a démonokat nem azért nevezzük démonoknak, mert annak lettek teremtve. Isten ugyanis semmi rosszat nem alkotott. Hanem őket is jónak teremtette, de kiestek a mennyei bölcsességből, és a földre űzötten a pogányokat fantáziaképekkel szedték rá; ránk, keresztényekre pedig irigykednek, mindent megmozgatnak azért, hogy elzárják előlünk a mennyek bejáratát, nehogy mi feljuthassunk oda, ahonnan ők kiestek.

Ezért sok imádságra és sok gyakorlatra van szükségünk, hogy valaki elnyervén a megkülönböztetés kegyelmét, fel tudja ismerni őket; ti. hogy közülük kik kevésbé ártalmasak és kik nagyon veszedelmesek; milyen törekvéssel lehet őket féken tartani, melyiket hogyan lehet leteríteni és elűzni. Sok csellel élnek, sokféleképpen állítanak csapdát. A boldog apostol és a követői ezt tudták, ezért mondták: *Nem vagyunk tudatlanok a gondolataik tekintetében* (2Kor 2,11). Nekünk tehát, akik azok közé tartozunk, akik tapasztalták kísértéseiket, kölcsönösen javítgatnunk kell egymást.

23. Ha tehát a démonok látják, hogy a keresztények, főként a szerzetesek, fáradoznak a jóban és előre haladnak, először úgy támadnak, hogy akadályokat építenek az útra; ezen akadályok a rossz gondolatok. De nem kell félnünk a sugallataiktól, mert a démonok az imádságoktól, a böjtöléstől és az Úrba vetett hittől azonnal elesnek.

De elesettségükben nem maradnak nyugton, hanem ravaszul és álnokul azonnal újra közelítenek. Amikor ugyanis látják, hogy parázna gyönyörökkel nem tudják

rászedni a szívet, más úton közelítenek, üres képekkel próbálnak megfélemlíteni: nők, vadállatok, igen nagy testű hullók seregének alakját öltik magukra. De ezektől a fantáziaképektől sem kell megrémülnünk: mivel üres hiábavalóságok, és amint valaki a kereszttel és a hittel erősíti magát, azonnal szertefoszlanak.

A démonok azonban nagyon vakmerőek és arcátlanok, mert ha így legyőzték őket, újra másként támadnak. Megjátsszák, hogy ismerik a jövőt, jövendőlni tudnak; hatalmas termetet mutatnak, mintha magasságuk elérné a tetőt, és faltól falig szélesek lennének, hogy akiket gondolatokkal nem tudtak rászédni, ilyen csodás látvánnyal győzzék le. Ha pedig a lelket ezzel szemben is a hitből és reményből erősnek találják, magukkal hozzák a fejedelmüket.

24. A démonok fejedelméről, az ördögről.

24. Antal elmondta, hogy gyakran látott olyan lényeket, amelyeket az Úr Jóbnaak e szavakkal írt le: *A szeme olyan, mint a hajnal szempillája. A torkából fáklyák törnek elő, s mint a tűz szikrái szállnak a magasba. Az orrlyukaiból füst gomolyog elő, mint a fazékból, amely forr és buzog.* (Jób 9,10–12.) Amikor a démonok fejedelme így mutatkozik, amint mondtam, ez a nagyszájú óslény félelmet ébreszt: *Aki találkozik veled, hiába ránt kardot, nem használ a lándzsa, s a kopja és a nyíl sem. Annyiba veszi a vasat, mint a szalmát, az ércet nem nézi többre pudvás fánál. A nyíl nem tudja megfutamítani, a rá zúdított kövek pozdorjává törnek.* (Jób 41,18–20.) A prófétánál pedig ezt halljuk: *Mondta az ellenség: üldözőbe veszem és elfogom;* (Kiv 15,9) egy másiknál pedig: *Az egész Földet, mint egy fészket a markomba veszem, és kiszedek belőle mindent, mint elhagyott tojásokat* (Iz 10,14).

Így hanceg (a démonok fejedelme), ilyeneket ígér, hogy rászédje a jámborokat. De nekünk, hívőknek, ezektől a képektől sem megrettenünk, és nem kell hallgatnunk rá. Ugyanis hazudik, fikarcnyi igazságot sem mond. Mert jóllehet vakmerően ilyeneket és sok mást mond, az Üdvözítő horogra akasztotta, vagy mint a lónak, zablá van a szájában, vagy mint a marhának karika van az orrában. Az Úr kalitkába zárta, mint egy kismadarat, hogy mi játszassunk vele (Jób 40,19–24).

Vele (ti. a démonok fejedelmével) együtt vannak társai, a többi démon is, mint skorpiók és kígyók, hogy mi keresztények rajtuk járassunk (Lk 10, 19). Ennek magyarázata pedig az, hogy mi velük ellenkező életformában élünk. Mert aki azzal fenyegetőzött, hogy kiszárítja a tengert, és hatalmába keríti az egész Földet, aszketikus gyakorlataitokat képtelen megakadályozni, és nekem sem tilthatja meg, hogy ellene beszéljek. Tehát egyetlen szavára se hajoljon a lelkünk, mert hazudik; nagyon üres képeitől se riadozzunk. Mert e képekben nem igazi fény mutatkozik, hanem inkább a démonok számára készített tűz előjátéka és képei; azokkal a lángokkal próbálják ijeszteni az embereket, amelyekben ők fognak majd égni. E

képek megjelennek ugyan, de azonnal szétfoszlanak; a hívők közül senkinek sem ártanak, hanem annak a tűznek képét mutatják, amelyben a démonok merülnek el. Tehát ezért sem kell félni tőlük, mert Krisztus kegyelméből minden ármánykodásuk teljesen hiábavaló.

25–27. A démonokról.

25. Ámítók is, és minden alak magukra öltésére készek. Többször ugyanis azt színlelik, hogy zsoltárokat énekelnek, pedig nem látják a szentírási szöveget, és kívülről sem tudják. Hanem gyakran, amit mi olvasunk, azt ők visszhangszerűen megismétlik; álmunkból felkeltenek imádkozni, gyakran megteszik, hogy nem hagynak aludni minket. Néha meg szerzetesnek öltözve jelennek meg, nagy jámborságot színlelve beszélnek, hogy öltözetükkel megtévesszenek, s akit rászédtek, oda vigyék, ahová akarják.

Nem kell rájuk hallgatni akkor sem, ha imádságra készítetnek, vagy ha arra biztatnak, hogy semmit ne együnk, még akkor sem, ha olyan dolgokkal vádolnak, vagy szidalmaznak, amiket tudnak rólunk. Mert nem a jámborság vagy az igazság kedvéért teszik mindezt, hanem azért, hogy az egyszerű lelkeket kétségbe ejtsék: Haszontalannak és unalmasnak mondják az aszketikus életet, a szerzetesi életet pedig terhesnek és nagyon keservesnek, így akarják megakadályozni őket.

26. Ezért a próféta, akit az Úr küldött, e szavakkal hirdette e nyomorultakat: *Jaj annak, aki leitatja társát, vegyíti a mérget, míg le nem részegíti, hogy láthassa mezítelenségét* (Hab 2,15). Az ilyen akadályok és gondolatok ugyanis eltorlaszolják az életre vezető utat. Az Úr pedig befogta a démonok száját akkor is, amikor igazat mondtak (Mondták ugyanis: *Te vagy az Isten Fia!* Lk 4,41), és hallgatást parancsolt rájuk, nehogy az igazsággal keverjék a maguk gonoszságait, minket pedig hozzászoktasson ahhoz, hogy soha ne hallgassunk rájuk, még ha úgy látszik is, hogy igazat mondanak. Méltatlan volna ugyanis, hogy a Szentírás és az Úrtól ajándékba kapott szabadság birtokában az ördögtől tanuljunk, aki nem maradt meg a maga rendjében, hanem felcserélte az ítéleteket. Ezért tilos számára az szentírási igék használata: *A bűnösnek pedig mondta Isten: miért hirdeted igazságaimat, és veszed a szádra szövetségemet?* (Zsolt 49,16. Mert minden lehetőséget kihasználnak, kitalálnak, sokasítanak, összezavarnak, színlelésekkel élnek, csak hogy az egyszerűbb lelkeket rászédjék. Zajt keltenek, röhögést, suttogásokat hallatnak, ha pedig senki nem figyel rájuk, jajgatnak és panaszkodnak, mintha bántanák őket.

27. Az Úr tehát Istenként befogta a démonok száját, nekünk pedig, akiket szentek oktattak, őket kell követnünk, az ő bátorságukra kell törekednünk. Mert akik látták a démonokat, ezeket mondták: *Amikor a bűnös szembeszállt velem, elnémultam,*

megalázkodtam, és hallgattam a jókról (Zsolt 38,2); és másutt: Én pedig úgy hallgattam mintha süket volnék, s mint a néma, nem nyitottam meg a számat. Olyan lettem, mint aki nem hall semmit. (Zsolt 37,14.) Mi tehát ne hallgassunk rájuk és ne tegyünk, amit mondanak, mintha idegenek volnának számunkra, akkor sem, ha imádságra buzdítanak, vagy böjtölésről beszélnének; hanem ügyeljünk elhatározott gyakorlatainkra, s ne menjünk lépre azoknak, akik mindent álnokul cselekszenek.

Akkor sem kell félnünk tőlük, ha úgy tűnik, hogy ránk támadnak, vagy ha halállal fenyegetnek; mert tehetetlenek, csak ijesztegetni tudnak, azon túl semmi másra nem képesek.

28–30. Tovább a démonokról.

28. Eddig röviden szóltam ezekről a dolgokról, de ne vegyétek zokon, ha bővebben is szólok róluk, mert e figyelmeztetések felvérteznek titeket. Amikor Úr eljött, az ellenség elbukott, ereje megtört. Mivel semmire sem képes, zsarnokként, bár vereséget szenvedett, nem nyugszik, s legalább szavakkal fenyegetőzik; ezt jó, ha mindegyiktek meggondolja, és így meg tudjátok vetni a démonokat.

Ha ugyanis ugyanúgy teshez volnának kötve, mint mi, elmondhatnák: rejtőző embereket nem találtunk, ha találtunk volna, bizony ártottunk volna nekik. Zárt ajtók mögött ugyanis el tudnánk rejtőzni előlük. Mivel azonban más a helyzet, ők zárt ajtókon is át tudnak hatolni, ők is, ördögfejedelmük is szabadon mozog a teljes levegőben, és készek minden baj és kár okozására, és ahogy az Üdvözítő mondja (Jn 8,44), a hazugság atyja, az ördög, gyilkos kezdet óta, mi pedig élünk, mégpedig a velük ellenkező életformában, nyilvánvaló, hogy teljesen erőtlenekek. Bárhol kísérhetnek; nem barátnak tekintenek minket, akiket kímélnének, a jónak és méltányos dolgoknak nem kedvelői, hogy jóra serkenteneek, sőt, rosszakaratúak, s mindennel ártani akarnak az erényre és jámborságra törekvőknek. Tehát semmi más nem tudnak tenni, csak ijesztegetnek. Ha cselekedhetnének, késlekedés nélkül azonnal ártanának, hiszen ezt akarják állandóan, főként velünk szemben.

Íme, összejöttünk és ellenük beszélünk, és ők tudják, hogy a mi fejlődésünk gyengíti őket. Kétségtelen, ha volna rá hatalmuk, egy keresztényt sem hagynának életben, mert az Isten iránti jámborság csőd a bűnösnek. (Sir 1,32, de ez a hely nem létezik!) Mivel tehát semmire sem képesek, magukat marcangolják, mert fenyegetéseikből semmit sem tudnak megvalósítani.

Emellett ez is meggondolandó, hogy egyáltalán ne féljünk tőlük: ha volna hatalmuk, nem csapatostul és nem fantáziaképekkel támadnának, nem különböző alakokat ölteneek magukra, hanem elég volna közülük egy, aki végre is hajtaná,

amire hatalma volna. Mert ha valamelyiknek hatalma volna, nem üres képekkel gyilkolna, nem is sokasággal ijesztetne, hanem saját belátása szerint azonnal érvényesítené a hatalmát. Mivel pedig a démonok semmire sem képesek, olyanok, mintha színpadon játszanának jelmezben, és seregükkel és álarcaikkal ijesztetnék a gyermekeket. Ezért teljesen tehetetlenek kell tekintenünk őket.

Az az angyal, akit az Úr az asszírok ellen küldött, nem felfegyverzett nagy sereggel, dübörgéssel és harci kiáltásokkal, hanem egyedül, higgadtan élve a hatalmával hirtelen megölt száznyolcvanötezer embert (2Krón 19,55). Akiknek pedig semmi ereje, mint ezeknek a démonoknak, legfeljebb üres képekkel próbálnak ijesztetni.

29. Ha pedig valaki Jób történetére gondolva ellenkeznek, hogy az ördög Jóbra támadva hogyan foszthatta meg minden vagyonától, ölhetette meg a gyermekeit, sújthatta a testét fekélyekkel (Jób 1, 15–22; 2,1–7), az tudja meg, hogy ez nem az ördög erejéből fakadt, hanem Isten erejéből, aki átadta neki Jóbot próbatételre, hiszen akinek semmi hatalma nem volt, kikérte Jóbot, s miután hatalmat kapott rá, vihette végbe mindezt.

Az ellenség azért méltó a legnagyobb megvetésre, mert akarta volna ugyan, de egyetlen igaz ellen sem volt semmiféle hatalma, mert ha lett volna, nem kérte volna. Mivel pedig nem csak egyszer, hanem kétszer is kérte, teljesen erőtlennek és hatalom nélkülinek ítélandó. Nem csoda, hogy Jób ellen tehetetlen volt, hiszen a jószágaira sem tudott vést hozni, amíg Isten meg nem engedte. Sőt, a disznók felett sincs semmi hatalma, mert ahogy az Evangélium elmondja, a démonok kérlelték az Urat: *Engedj a disznókba mennünk!* (Mt 8,34) Ha tehát a disznók felett sincs hatalmuk, sokkal kevésbé rendelkezhetnek az emberekkel, akik Isten képére lettek teremtvé.

30. Tehát csak Istent kell félnünk, a démonokat pedig meg kell vetnünk és egyáltalán nem kell tőlük félnünk. Hanem minél inkább teszik a maguk dolgát, mi annál buzgóbbak legyünk az aszkéta életben. Ugyanis erős fegyverzet ellenük az erkölcsös élet és az Istenbe vetett hit. Igazán félnek az aszkéták böjtölésétől, virrasztásaitól, imádságaitól, szelídségétől, a pénz és hiú dicsőség iránti megvetésüktől, alázatosságuktól, a szegények iránti szeretetüktől, alamizsnáiktól, kedvességüktől, és mindenekelőtt Krisztus iránti odaadó áhítatuktól. Mindent megtesznek azért, hogy ne legyen, aki lábbal tiporja őket. Tudják ugyanis, hogy a hívők milyen kegyelmet kaptak ellenük az Üdvözítő mondása szerint: *Íme, én hatalmat adtam nektek arra, hogy kígyókon és skorpiókon járjatok, és lábbal tiporjátok az ellenség minden erejét.* (Lk 10,19).

31. Ha tehát jövendölést színlelnek, senki ne figyeljen rájuk. Gyakran megtörténik ugyanis, hogy testvérek jövételét mondják előre néhány nappal korábban, és azok valóban meg is érkeznek. Ezt azonban nem a hallgatók érdekében teszik, hanem hogy hitelt szerezzenek maguknak, és akik hallgatnak rájuk, azokat később, mintha hatalmukban állna, elveszejtsék. Ezért nem szabad figyelni rájuk, hanem el kell üzni őket, ha szólnak, hiszen semmi közünk hozzájuk.

Mi csodálkozni való van azon, hogy ők, akik az emberi testnél könnyebbek, amikor látják, hogy a testvérek útnak indulnak, megelőzik őket, és jelentik érkezésüket? Így egy lovas hírnök is megelőzi a gyalogos utazót, ezért az ilyen jövendőmondásban semmi csodálni való nincsen. Ami még nem történt meg, arról a démonok semmit sem tudnak, egyedül Isten tudja előre a megtörténendő dolgokat (Dán 13,42). Ők pedig, ha valamit látnak, mint a tolvajok, előrefutva jelentik a történést. Milyen sokaknak jelentik a köztünk történő dolgokat, ti. hogy összejöttünk, és ellenük beszélünk egymással, mielőtt közlünk bárki elmenne innét és beszámolna a történetekről! Ezt bármelyik jó futó ifjú meg tudja tenni, hiszen megelőzi a lassan járókat.

Amit mondok, így kell érteni: Ha valaki Tébából, vagy valamelyik városból útra készül, a démonok nem tudják, mikor fog elindulni. Amikor pedig látják, hogy úton van, eléje sietnek, néhány nappal megelőzik, és jövendölik a jövetelét.

32. Ugyanígy fecsegnek a folyók áradásáról: amikor látják, hogy Etiópiában sok eső esik, látják, hogy ettől megáradnak a folyók, s még mielőtt az árhullám elérné Egyiptomot, előrefutnak és jelentik (2Kir 18,24). Ezt emberek is megtehetnék, ha tudnának olyan gyorsak lenni, mint a démonok.

Mint Dávid őrszeme, aki fölment egy magas helyre, előbb meglátta az érkező futárt, mint aki lejjebb állt. A gyorsabban futó előbb tudott jelentés tenni, nem eljövendő, hanem már megtörtént eseményről. Ugyanígy a démonok is, csak azért vállalják a korábban jelentés fáradságát, hogy ezzel be tudjanak csapni. Ha pedig a gondviselés közben másként intézkedik – amit meg tud tenni a vízzel is, az utazóval is –, kiderül a hazugság, s akik hittek nekik, rászédettek.

33. Így születtek régen a pogányok orákulumai, a démonok így szedték rá őket, de ennek a csalásnak vége van. Eljött ugyanis az Úr, és a démonokat e csalásukkal együtt eltávolította az útból. Ők ugyanis maguktól semmit sem tudtak, hanem mint a tolvajok, a másoktól ellesett dolgokat mondják, ezért inkább azt kell mondanunk, hogy következtetnek, mint azt, hogy látják a jövőt. Ezért, ha néha igazat mondanak, abban sincs semmi csodálni való. Hiszen az orvosok is, akik ismerik a betegségeket, amikor ugyanazt a betegséget különböző emberekben látják, meg tudják mondani a betegség következő stádiumait. A hajósok és a földművesek ugyanígy a légkör megfigyelései alapján előre megmondják a vihart, vagy a derült

időt, és senki nem mondaná róluk, hogy valami isteni sugallat hatására mondják, hanem tapasztalatból és gyakorlatból tudják.

Tehát senki ne csodálkozzék, ha az ördögök is néha ilyen következtetések alapján beszélnek; de akkor sem kell hallgatni rájuk. Mi haszna származik a hallgatóknak abból, ha néhány nappal előre megtudják a jövőt? Vagy mi gondunk vele, még ha az igazat is tudjuk meg? Ettől nem leszünk erényesek, és ez nem az erkölcsösség jele. Egyikünket sem ítélik el amiatt, hogy a jövőt nem tudta, és senki nem lesz boldog attól, hogy megtudta és ismerte a jövőt; afelől azonban megítéltetünk, hogy a hitet megtartottuk-e, és a parancsolatokat igazán teljesítettük-e.

34. Ezért ezzel nem kell sokat törődnünk; az aszketikus életet és fáradságokat nem azért kell vállalunk, hogy a jövőt ismerjük, hanem hogy erkölcsös élettel elnyerjük Isten tetszését. Ugyanígy, nem azért kell imádkoznunk, hogy előre tudjuk a jövőt, nem ezt kell az aszketikus élet jutalmának tekintenünk, hanem azért kell könyörögnünk, hogy az ördög legyőzésében az Úr legyen a mi segítőnk.

Ha egyáltalán törődünk a jövővel, legyen tiszta az elménk. Ugyanis meg vagyok győződve arról, hogy az egészen tiszta lélek, amely természetének megfelelő állapotban van, előrelátó lesz, és isteni kinyilatkoztatásra maga körül is, a jövőből is többet fog látni, mint az ördög. Ilyen volt Elizeus elméje, amely meglátta, hogy miket művel Giezi (2Krón 5,26), és meglátta az oldalán álló sereget (2Krón 6,17).

35–38. A lelkek megkülönböztetéséről.

35. Ha tehát a démonok éjszaka fölkeresnek, és jövendőlni akarván azt mondanák: „Angyalok vagyunk!” – ne higgyetek nekik, mert hazudnak. Ha dicsérik aszkézisüket, és boldognak mondanak benneteket, ne hallgassatok oda, ne is figyeljetek rájuk, hanem zárkózzatok el, zárjátok be házatokat és imádkozzatok, s meglátjátok el fognak tűnni. Mert félénkek, és nagyon rettegnek az Úr keresztjének jelétől, mert az Üdvözítő a keresztjével tette nyilvánossá, hogy kifosztotta őket.

Ha pedig még arcátlanabban hencegnének és váltogatnák alakjukat és álarcukat, ne féljetek és ne rettegjetek, és ne hallgassatok rájuk, mintha jók lennének. Isteni segítséggel ugyanis könnyű felismerni a jók vagy rosszak jelenlétét.

A szent angyalok látása ugyanis nem kelt zavart. *Nem vitatkozik, nem is kiabál, szavát sem hallja senki* (Iz 42,2). Hanem olyan szelíden és jóságosan jelenik meg, hogy attól öröm, vidámság és ujjongás kél a lélekben. Az Úr jár ugyanis velük, aki a mi örömünk, és az Atya Isten hatalma; nyugodt és tiszta gondolatokat hagy maga után úgy, hogy a megvilágosodott lélek önmaga által szemléli a látottakat. Az isteni és eljövendő javak utáni vágy tölti el a lelket, azokkal akar egyesülni, hogy

velük együtt lehessen. Ha pedig valakit emberként félelem fogna el a jó angyalok láttára, ők a szeretetükkel azonnal elcsitítják a félelmet, ahogyan Gábriel tette Zakariással (Lk 1,13), vagy a sírnál megjelent angyal az asszonyokkal (Mt 28,5), meg az, aki a pásztorokhoz így szólt az evangéliumban: Ne féljete! (Lk 2,10.) Ez a félelem ugyanis nem a lélek rettegéséből, hanem a magasabb rendű természet felismeréséből fakad. Ilyen tehát a szent angyalok látása.

36. A gonosz angyalok betörése és rémképe tolongással, ricsajjal, zajjal és kiabálással történik, amilyen például féktelen ifjak vagy rablók tolongása volt. Ettől a lélek megrémül, zavarba jön, gondolatai összekuszálódnak, elszomorodik, az aszkézist meggyűlöli, gondatlanná lesz, elkeseredik, eszébe jutnak a rokonai, halálfélelem fogja el, végül bűnös vágyak ébrednek benne, nem tartja fontosnak az erényt, erkölcsi ellazulnak.

Ha tehát bizonyos látomásoktól félelem fog el, de a félelem azonnal megszűnik s helyébe elmondhatatlan öröm, serénység, bizalom, a lélek felüdülése, nyugodt gondolatok és a fentebb mondottak, továbbá lelki erő és Isten szeretete tölt el benneteket, biztatok és imádkozzatok, mert az öröm és ez a lelki állapot az életszentség jele. Így ujjongott Ábrahám, amikor látta az Urat (Jn 8,56), így ujjongott János az Istenszülő Mária hangjának hallára (Lk 1,41). Ha pedig bizonyos látomásokat tömeg tolongása, zaj, evilági dolgok, halálfélelem és a fentebb mondottak kísérik, tudjátok, hogy gonosz lélek érkezett.

37. Ez is ismertetőjegy legyen számotokra: ha a lélekben megmarad a félelem, ellenség van jelen. A démonok ugyanis soha nem veszik el a félelmet, mint a nagy főangyal, Gábriel Máriától és Zakariástól, meg a sírnál megjelent angyal az asszonyoktól, hanem inkább, ha látják a megrettenést, növelik a rémképeket, hogy még jobban megfélemlítsenek, mondván: „Leborulva imádjatok minket!” Így szedték rá a pogányokat, ezért tartották őket tévesen isteneknek. Az Úr pedig nem engedte, hogy megkörnyékezzon minket az ördög, mert amikor ilyen képekkel támadta meg, így szólt hozzá: *Takarodj sátán, mert írva van: Uradat Istenedet imádd, és csak neki szolgálj!* (Mt 4,10; MTörv 13,14.) Ezért ezt a bőrért és színét változtató álnokot egyre inkább meg kell vetnünk. Mert az Úr miattunk mondta neki ezeket, hogy a démonok, ugyanazokat a szavakat hallva tőlünk eltávozzanak az Úr miatt, aki ezzel űzte el őket.

38. Egyébként az ördögűzés erejével nem szabad dicsekedni, sem a gyógyítással nem szabad hencegni; nem kell csodálnunk az ördögűzőt, de lenéznünk sem szabad azt, aki nem tudja kiűzni; hanem mindenki ismerje meg kinek-kinek adományát, és vagy kövesse és tanuljon tőle, vagy dorgálva javítsa. Mert a csodajelek nem tőlünk erednek, hanem azok az Üdvözítő dolgai. Ezért mondja tanítványainak: *Ne annak örüljete, hogy az ördögök engedelmeskednek nektek, hanem annak, hogy a nevetek föl van jegyezve a mennyekben* (Lk 10,20). Mert az,

hogy a nevünk föl van jegyezve a mennyben, erényünk és életünk tanúsága; az ördögök kiűzése pedig az Üdvözítő ajándéka. Ezért azoknak, akik nem az erénnyel, hanem a csodajelekkel dicsekedve mondják: *Uram, nemde a te nevedben úztünk ördögöket, és tettünk sok csodajelet?* ezt válaszolja: *Bizony mondom nektek, nem ismerlek titeket.* (Mt 7,22–23.) Az Úr ugyanis nem ismeri a gonoszok utait. Tehát, amint fentebb mondtam, imádkoznunk kell, hogy megkapjuk a lelkek megkülönböztetésének kegyelmét, hogy miként írva van, ne higgyünk minden léleknek (1Ján 4,1).

39–43. Antal tapasztalatból beszél.

39. Most már szívesen elhallgatnék, megelégedve az eddigiekkel többet nem mondanék. De nehogy azt gondoljátok, hogy az eddigieket vakmerően mondtam, hanem higgyétek, hogy mindezt tapasztalatból beszéltem el, ezért, mintha ostoba volnék, de az Úr, aki hall engem, ismeri szívem tisztaságát és tudja, hogy nem magam miatt, hanem az irántatok való szeretetből és buzdításul újra elmondom a démonok zaklatásait.

Hányszor mondtak boldognak engem, én pedig az Úr nevében átkoztam őket!

Hányszor jövendöltek a folyó áradásáról, kiknek azt válaszoltam: Mi közötök hozzá?

Néha fenyegetéssel jöttek ellenem, s úgy vettek körül, mint állig felfegyverzett katonák.

Máskor lovakkal, vadakkal és hullókkal töltötték meg a házat, én meg zsoldároztam: *Ezek harci szekerekkel, amazok lovakkal, mi pedig a mi Urunk, Istenük nevében dicsekszünk.* (19,8). – Ezen imádságra az Úr elűzte őket.

Néha a sötét éjszakában jöttek, fénylő képpel és mondták: „Eljöttünk, Antal, hogy világosságot hozzunk neked!” Én pedig behunyt szemmel imádkoztam, és a gonoszok fénye mindjárt kialudt.

Néhány hónappal később úgy jöttek, mintha zsoldároznának és a Szentírás szavait hangoztatnák, *én pedig mint a süket, nem hallottam* (Zsolt 37,14).

Volt alkalom, amikor a monostort rengették, én pedig mozdulatlanul maradván imádkoztam.

Ismét máskor zajongva, zsibongva, táncolva jöttek, mikor pedig látták, hogy imádkozom, és magamba fordulva zsoldározom, jajongani és siránkozni kezdtek,

mintha erejüket veszítették volna, én pedig az Urat dicsőítettem, aki szemtelenségüket és dühüket viaszszorította és elnyomta.

40. Egyszer egy nagyon nagy démon képét láttam, és ezt mertem nekem mondani: „Én vagyok Isten ereje; én vagyok a gondviselés; mi jót kérsz tőlem?” Én pedig Krisztus nevét kimondva az arcába köptem, és próbáltam pofon vágni, és úgy láttam, sikerült is; és ez a nagy szörnyeteg, minden démonjával együtt, Krisztus nevére eltűnt.

Máskor, amikor böjtöltem, szerzetes képében jött hozzám. Mintha kenyér lett volna nála, és mondta nekem: „Egyél, fejezd be a kínlódást, te is ember vagy, még megbetegszel!” Én pedig, felismerve álnokságát, imádkozni kezdtem, amit ő nem viselt el. Eltűnt úgy, mintha az ajtón keresztül füstként távozott volna.

Hányszor vetítette elém a pusztában az arany képét, hogy legalább érintsem meg, és tekintsek hátra. Én pedig zsoltároztam ellene, amitől ő szertefoszlott.

Sokszor összeverték, én pedig mondtam: *Semmi nem szakíthat el Krisztus szeretetétől* (Róm 8,35); akkor a démonok egymásnak estek. De nem én vettem erőt rajtuk, hanem az Úr, aki mondta: *Láttam a sátánt, mint égből lecsapó villámot* (Lk 10,18).

Én pedig, fiacskáim, emlékezve az apostoli szóra (1Kor 4,6) elmondtam ezeket magamról, hogy el ne menjen a kedvetek az aszkéta élettől, és ne rettegjete az ördögtől és démonai rémképeitől.

41. Ha már ezeket elmondva oktalanná lettem, a következőt is fogadjátok el, hogy biztonságban és félelem nélkül legyetek; higgyetek nekem, mert nem hazudom:

Egyszer csak valaki kopogott ajtómon a monostorban. Kimenve egy hatalmas termetű valakit láttam. Kérdésemre, hogy ki vagy, azt válaszolta: Én vagyok a sátán. Amikor tovább kérdeztem: Mit keresel itt? – így válaszolt: Miért vádolnak engem hamisan a szerzetesek és a többi keresztények? Miért átkoznak engem minden órában?

Erre én: Miért zaklatod őket? – Nem én bántom őket – mondta – hanem ők maguk nem maradnak békén, én ugyanis gyöngye vagyok. Nem olvasták: *Az ellenség kardtól hullott el, és a városokat leromboltad?* (Zsolt 9,7.). Nem maradt számomra hely, sem fegyver, sem város. Mindenütt keresztények laknak, a pusztát betöltötték a szerzetesek. Foglalkozzanak magukkal, ne átkozzanak engem méltatlanul!

Akkor én, rácsodálkozva az Úr kegyelmére, mondtam: „Bár mindig hazudsz és soha nem mondasz igazat, most akaratod ellenére mégis igazat mondtál, mert

Krisztus eljött, elvette erődöt és leterítve kifosztott téged.” – Amikor az Üdvözítő nevét hallotta, nem bírta elviselni, és eltűnt.

42. Ha tehát maga ördög megvallja, hogy semmire sem képes, őt is, démonait is megvetéssel kell kezelnünk. Tehát az ellenség kutyáival együtt az elmondott cselekkkel él, mi azonban ismerjük gyengeségüket, ezért megvethetjük őket. Ezért ne lankadjunk, ne töprengjünk azon, hogy mitől kell félnünk, ne is aggodalmaskodjunk ilyeneket mondva: Nehogy a rám támadó démon leteperjen; nehogy elgáncsoljon, vagy rám rohanva megfélemlítsen. Egyáltalán ne gondoljunk ilyeneket, nehogy elveszettnek érezzük magunkat, hanem inkább bízzunk és örvendjünk mint akik már elnyerték az üdvösséget, és arra gondoljunk, hogy velünk van az Úr, aki leverte és elnyomta a démonokat.

Arra gondoljunk és mindig azt forgassuk elménkben, hogy amíg velünk van az Úr, ellenségeink mit sem árthatnak nekünk. Amikor ugyanis jönnek, úgy viselkednek velünk amilyenek találják, és rémképeiket bennünk látott gondolatainkhoz igazítják. Ha úgy találják, hogy félnünk és bizonytalanok vagyunk, mint a tolvaj, aki őrség nélkül találja a házat, berontanak, aztán amit mi gondolunk azt felerősítik. Mert ha azt látják, hogy félnünk és rettegünk, fenyegetéseikkel és rémképeikkel tovább fokozzák félelmünket, s végül ezektől gyötrődik a szegény lélek. Ha pedig úgy látják, hogy az Úrban és az eljövendő javakról gondolkodva örvendünk, és az Úr dolgait forgatjuk elménkben, és tudjuk, hogy velünk együtt minden az Úr kezében van, hogy a démonok semmire nem képesek a keresztényekkel szemben, egyikünkkel szemben sincs semmi hatalmuk; tehát, ahogy mondom, ha a lelket ilyen dolgokkal felvértezve találják, megszegyenülve visszavonulnak. Így húzódtott vissza az ellenség a felvértezett Jóbtól, Júdást pedig, aki mindezeknek híjával volt, fogolyként elvitte.

Ha tehát meg akarjuk vetni az ellenséget, mindig az Úr dolgairól gondolkodjunk, és a lelket mindig a remény öröme töltse el; akkor a démonok játékait füstnek, őket magukat pedig inkább menekülőkné, mint üldözőkné fogjuk látni. Mert, ahogyan fentebb mondtam, nagyon félénkek amiatt, hogy a számukra készített tűzre készülnek.

43. Ez is biztonságtoknak legyen a jele: ha jelenést láatsz, ne rémülj meg azonnal, hanem előbb határozottan kérdezd meg: Ki vagy, és honnan jössz? Akkor, ha a szentek közül jelent meg valaki, megnyugtának, és félelmed örömmé változik. Ha pedig ördögi a jelenés, látva lelked határozottságát, azonnal elgyengül, mert a rettenthetetlen lélek jele a kérdés is: Ki vagy és honnan jössz? Náve fia Józsue is így érdeklődött (Józs 5,13), és a kérdező Dániel előtt nem maradt rejtve az ellenség (Dán 10, 11, 18,19).

III. Atanáz folytatja Antal életrajzát

44. Antal monostorainak állapota.

Antal e beszéde mindenkinek tetszett. Hatására egyesekben felerősödött az erény szeretete, másokból eltűnt a hanyagság, ismét mások megszabadultak előítéletektől: mind meggyőződtek arról, hogy a démonok kísértéseit meg kell vetni, és mind csodálták a kegyelmet, amelyet a Úr Antalnak a szellemek megkülönböztetésére adott.

A hegyekben a monostorok olyanok voltak, mint zsolttározók, kutatva olvasók, böjtölők, imádkozók, az eljövendő javaknak örvendezők isteni kórusaival teli sátrak, melyek lakói azért dolgoznak, hogy alamizsnát adhassanak, kölcsönös szeretetben és teljes egyetértésben vannak. Valóban a vidéket olyannak lehetett látni, mintha a jámborság és igazságosság országa lenne. Senki nem szenvedett és nem követett el igazságtalanságot, nem lehetett végrehajtó követelését hallani, hanem aszkéták sokaságát lehetett látni, akik valamennyien az erényre törekedtek. Úgy, hogy aki a szerzetesek monostorait látta, bizonyára felkiáltott: *Mily szépek a te hajlékaid Jákob, és a te sátraid, ó Izrael! Mint az árnyas ligetek, a folyóparti kert, az Úrtól felvert sátrak, a vízparti cédrusok.* (Szám 24,5–6.)

45. Visszavonul a saját monostorába.

Ő maga, szokása szerint visszavonult a saját monostorába, fokozott buzgósággal folytatta aszkéta életét, naponta sóhajtozott a mennyei hajlékok után mint az égi honvág foglya. Lelkében az emberi élet törekenységét forgatta: az evést, alvást és a testi élet egyéb szükségleteit csak pironkodva fogadta, folytonos elmélkedés közepette. Gyakran kitért a többi szerzetesekkel való közös étkezés elől, mert a lelki táplálékra gondolt, tőlük távol ült le, mert szégyennek tartotta, ha enni látták.

Tehát külön evett a test szükséglete miatt, sokszor együtt a testvérekkel, részben, hogy szégyenkezzék amiatt, hogy enni látják, másrészt, hogy hasznos intelmekkel láthassa el őket étkezés közben. Azt mondta, inkább kell törődni a lélekkel, mint a testtel, de a szükségletek miatt bizonyos időt a testnek is szentelni kell. Az idő nagyobb része azonban a léleké, annak javát kell keresni, hogy ne a testi élvezetek irányítsák, hanem a lélek uralma alá hajoljon a test, hiszen erről szól maga az Üdvözítő is: *Ne aggódjatok az életetekért, hogy mit egyetek, sem a testekért, hogy mibe öltözködjetek; ne keressétek, hogy mit egyetek, vagy mit igyatok, és ne legyetek fennhéjázók, mert mindezt a világ pogányai keresik. Atyátok pedig tudja, hogy mindezekre szükségetek van. Hanem keressétek az ő országát, és mindez hozzá adatik nektek.* (Lk.12, 29–31.)

46. 310-ben a vértanúság vágyával Alexandriába megy.

Ezek után érte az egyházat Maximinus üldözése. És amikor a szent vértanúkat Alexandriába vitték, Antal elhagyta monostorát, követte őket, mondván: „Menjünk mi is, hogy meghívottként társuljunk hozzájuk, vagy lássuk a küzdőket.” S bár égett a vértanúság utáni vágytól, mivel nem akarta feladni magát, az ércbányákban és a börtönökben szolgált a hitvallóknak. Nagy gondja volt a bíróságon buzdítani a megidézetteket és küzdőket a bátorságra; a halálraítélteket pedig végig kísérte, míg betelt a vértanúságuk.

Mikor tehát a bíró látta Antal és társai bátorságát, megparancsolta, hogy az ítékezés helyén egy szerzetes sem tartózkodhat, sőt kitiltotta őket a városból is. Akkor valamennyien úgy látták jónak, hogy eltűnnek a szemek elől. Antal pedig parancsot kapott, hogy mossa ki felsőruháját, és másnap egy kiemelt helyen jelenjen meg, és jelentkezzék a prefektus előtt. Mindenki csodálatára, a katonái élén oda érkező bíró szeme láttára félelem nélkül ott állt, hogy megmutassa keresztény bátorságunkat, mert, mint fentebb mondtam, égett a vértanúság utáni vágytól. Szinte kesergett amiatt, hogy nem nyerhette el a vértanúságot.

Az Úr azonban ezt a férfit valamennyiünk javára megtartotta, hogy a Szentírásból tanult aszkéta élet mestere legyen nagyon sokak számára. Ugyanis látván az életét, sokan követni akarták. Tehát továbbra is szolgált a hitvallóknak, s mintha velük együtt fogoly volna, szüntelenül szolgálta őket.

47. Szigorú aszkéta élete.

Amikor pedig vége lett az üldözésnek, és a boldogemlékű Péter püspök is vértanú lett, Antal eltávozott Alexandriából, ismét visszavonult a monostorába, ahol lelkiismerete szerint naponta vértanú lett, és a hit küzdelmeit harcolta. Még buzgóbb lett aszkézisében: minden nap böjtölt, alsóruhája cilícium volt, felsőruhája bőr, élete végéig így öltözködött. Testét soha nem fürdette, lábát sem mosta meg soha, legfeljebb vízbe mártotta, ha nagyon szükséges volt. Ruhátlanul soha senki nem látta, csak halála után, amikor eltemették.

48. Egy leányt megszabadít az ördögtől.

Mikor tehát így visszavonult, és elhatározta, hogy a helyet el nem hagyja, és senkit nem enged magához, egy Martinianus nevű katonatiszt zaklatni kezdte Antalt, mert magával hozta ördögtől megszállott leányát. Sokáig zörgetett az ajtaján, kérte, hogy jöjjön ki, és Istent szólította a leányáért. Antal ugyan az ajtót ki nem nyitotta,

de felette kitekintett és így szólt: „Miért kiáltasz hozzám? Ember vagyok, mint te. Ha azonban hiszel Krisztusban, akinek én szolgállok, menj, és a hited szerint kérd Istent, és elnyered, amit kívánsz.” A katona hitt, és Krisztust segítségül hívva elment, és az ördögtől megszabadult leánnyal együtt tért vissza.

Az Úr sok hasonlót művelt, hiszen megmondta: *Kérjétek, és adatik nektek* (Lk 11,9). A betegek közül ugyanis sokan, mivel nem nyitott nekik ajtót, a monostoron kívül aludtak, és amikor hittel imádkoztak, meggyógyultak.

49. Mélyen a hegyek közé költözik.

Látván, hogy milyen sokan zaklatják, és képtelen szándéka szerint visszavonulni, félvén, hogy a csodák miatt, melyeket az Úr általa művel, elbízta magát, vagy mások többet tételeznek fel róla a kelleténél, megfontolván magában a dolgot elindult Felső-Téba felé, hogy olyanok közé kerüljön, akik nem ismerik őt. Kenyeret vett magához a testvérektől, és leült a folyó partján, hogy lássa, indul-e hajó, amelyre felszállhat az evezőkkel együtt. Miközben erre várt, hang szólt hozzá a magasból: „Antal, hová tartasz? És miért?” – Ez nem lepte meg, mert hozzászólt, hogy gyakran szólnak hozzá, és válaszolt: „Mert a sokaság nem hagy békében. Ezért elhatároztam, hogy elmegyek Felső-Tébába, hogy ebből a zűrzavarból kikerüljek, főként pedig azért, mert olyan dolgokat várnak tőlem, amelyek meghaladják erőimet.” Akkor a hang folytatta: „Akár Tébába mégy föl, akár a legelőkre mégy, kétszer akkora vesződés vár rád. Ha minden áron nyugalomra vágysz, akkor most menj a puszta belsejébe.” És amikor Antal akadékoskodott: „De ki mutatja meg nekem az utat?”, azonnal szaracénokat mutatott neki, akik arrafelé indultak.

Antal tehát odament a szaracénokhoz, és kérte, engedjék meg, hogy velük együtt induljon el a puszta belseje felé. Azok, a gondviselés parancsára szívesen fogadták. Miután három nap és három éjjel együtt vándorolt velük, odaért egy igen magas hegyhez, melynek lábánál kristálytiszta, édes, nagyon hideg víz volt, a hegy előtt pedig síkság, néhány pálmafával.

50–54. Küzdelmei a démonokkal.

50. Antal tehát ezt a helyet mintegy isteni indíttatásra megszerette. Mert ez volt az a hely, amelyet az mutatott neki, aki a folyóparton szólt hozzá. Kezdetben tehát, miután kenyeret kapott útitársaitól, egyedül maradt a hegyen, senkit nem engedve maga mellé. A helyet ezután otthonának tekintette. A szaracénok pedig, látva Antal elszántságát, szívesen jártak azon az úton, és örömmel hoztak neki kenyeret. Némi árnyékot, ugyancsak keveset, a pálmafák nyújtottak.

Ezek után, amikor a testvérek megtudták a helyet, mint atyjukról gondoskodó fiak, küldték neki a kenyeret. De amikor Antal látta, hogy a kenyér hozatala egyeseknek terhet és fáradságot jelent, hogy a szerzeteseken könnyítsen, elgondolkodott, majd néhány látogatóját megkért, hogy kapát, fejszét és kevés búzát hozzanak neki. Amikor meghozták, a hegy körüli területből egy keveset feltört, s mivel víz bőségesen rendelkezésére állt, elvetette a búzát. Ezt éveken át megtette, és innen biztosította magának a kenyeret. Örült, hogy ezután ezzel a gonddal senkinek nem lesz terhére, és kenyér ürügyén zaklatni sem fogják mások.

Mikor azonban látta, hogy jönnek hozzá emberek, ültetett néhány zöldséget is, hogy ha valaki hosszú út fáradságával megérkezik, fel tudja üdíteni. Eleinte azonban a pusztai vadak, amelyek inni jártak oda, vetését és ültetvényét megkárosították. Antal egyiküket finoman megfogta, és az összes többinek mondta: „Miért okoztok nekem kárt, hiszen én nem bántottalak titeket? Menjetek az Úr nevében, és ide többé ne közelítsetek!” És attól kezdve, mintegy engedelmessé a parancsnak, arra a helyre többé nem jöttek.

51. Így tehát a pusztában belsejében imádkozva és aszketikus gyakorlatokat végezve egyedül élt. A testvérek pedig, akik eljöttek hozzá, kérték, engedje meg, hogy havonta olajbogyót, zöldségeket és olajat hozhassanak neki, mert Antal már öreg volt.

Hogy ezen a helyen milyen küzdelmei voltak, ahogy írva van (Ef 6,12), nem a test és a vér, hanem a démonok ellen, azt azoktól tudjuk, akik nála jártak. Ők ugyanis tömeg tolongását, ricsajt és fegyverek zaját hallották. Éjszakánként látták, hogy a hegy tele van vadállatokkal, Antalt pedig velük szemben küzdeni és imádkozni látták. Ő maga bátorította a hozzá jövőket: térden állva küzdött, és az Úrhoz imádkozott.

Csodálatos volt látni, hogy a pusztában, egyedül, sem a reá támadó démonoktól nem ijedt meg, sem a négy lábú vadállatok és hüllők sokaságától és vadságától nem félt. Hanem valóban, ahogyan írva van, bízott az Úrban mint Sion hegye (Zsolt 124,1) mindig higgadt és nyugodt lélekkel úgy, hogy inkább a démonok menekültek előle, a vadak pedig, amint írva van, békésen voltak körülötte (Jób 5,23).

52. Az ördög, ahogy Dávid énekli (Zsolt 34,16), figyelte és fogait vicsorgatta rá; Antal pedig vigasztalást kapott az Üdvözítőtől azáltal, hogy az ördög fenekedése és acsarkodása semmit sem ártott neki. Az ördög tehát a virrasztó Antalra vadállatokat küldött, és a pusztában élő szinte összes hiénát, amelyek kijöttek vackaikból, körülvették és üvöltve tátották rá a szájukat. Ő azonban felismerve az ördög mesterkedéseit, mondta a vadaknak: „Ha hatalmat kaptatok ellenem, faljatok

fel, de ha az ördög küldött rám benneteket, azonnal tűnjetek el, mert én Krisztus szolgája vagyok!” – Erre mind elfutottak, mintha a szavak ostorként hajtották volna őket.

53. Néhány nappal ezután, miközben dolgozott (mert gondja volt rá, hogy kétkezi munkát is végezzen), valaki megállt az ajtaja előtt, miközben éppen zsinórt font, amelyből kosarakat készített, és ezeket adta cserébe azoknak, akik hoztak neki valamit. Fölkelvén azonban meglátott egy köztes lényt: derékig ember, onnan lefelé számár formája volt.

Akkor Antal keresztet vetett magára, s ezzel erősítve magát mondta: „Én Krisztus szolgája vagyok, ha ellenem küldtek, íme itt vagyok.” Az a bestia azonban a démonaival együtt olyan gyorsan futott el, hogy sietségében elesett és elpusztult. A bestia pusztulása a démonok elesése volt. Mindent elkövettek, hogy kimozdítsák a pusztából, de nem érték el céljukat.

54. Egy alkalommal a szerzetesek kérték, hogy jöjjön le hozzájuk a hegyről, látogassa meg őket és monostoraikat. Ő velük együtt útnak indult egy kenyeret és vizet hordó tevével. A pusztá ugyanis teljesen száraz volt, sehol nem volt iható víz, kivéve a hegyet, amelyen Antal monostora volt, ahonnan vizet merítették az útra.

Útközben azonban elfogyott a víz, és a nagy hőség veszélyeztetni kezdte az életüket. Körülnézve sehol nem találtak vizet, és a szomjúságtól már nem tudták folytatni útjukat, hanem feküdtek a földön, a halált várták, a tevét meg szabadjára engedték, menjen, amerre lát.

Amikor az öreg Antal látta, hogy mind életveszélyben vannak, nagyon elszomorodott, és sóhajtozva kissé odébb ment, térdre borult, és kitárt karral imádkozott. Az Úr pedig vizet fakasztott ott, ahol térdelt. Ittak valamennyien, és magukhoz tértek, megtöltötték tömlőiket, és keresni kezdték a tevét, s meg is találták. Vezetőkötele ugyanis rátekeredett egy kőre, és fogva tartotta. Odavezették a vízhez itatni, megrakták tömlőikkel, és épségben folytatták útjukat.

Amikor a szélső monostorokhoz ért, a szerzetesek atyjukként látták újra, és valamennyien megölelték. Ő pedig, mintha útravalót hozott volna a hegyről, szavaival ajándékozta meg őket hasznos tanácsokat osztogatva.

Újra nagy volt az öröm a hegyekben, feléledt a tökéletességre törekvés, és a vigasztalás, mert látták egymásban a hitet. Antal is örvendett, látva a szerzetesek buzgóságát, és szüzességében megöregedett hűgát, aki a többi szüzek előljárónője lett.

55–56. Antal intelmei.

55. Néhány nap elteltével visszatért a hegyre. Ezután sokan jöttek hozzá, betegek is vették a bátorságot, és felkeresték. A hozzá jövő szerzeteseknek tehát gyakran elmondta e tanácsokat:

Higgyenek az Úrban, őt szeressék. Tartózkodjanak az obszcén gondolatoktól és ocsmány élvezetektől, és miként a Példabeszédek könyvében írva van: a teli has rá ne szedje őket (24,15). A hiú dicsőség elől meneküljenek, gyakran imádkozzanak, elalvás előtt és ébredés után zoltározzanak, elméjükben forgassák a Szentírás parancsolatait, őrizték emlékezetükben a szent férfiak cselekedeteit, hogy az isteni parancsoktól megerősödött lelkük egyre hasonlóbbá válják hozzájuk. Ajánlotta, hogy sokszor gondolkodjanak el az apostol mondásán: *A Nap ne nyugodjék le haragotok fölött* (Ef 4,26); úgy értve, hogy ez a mondás mindenre vonatkozik, nem csak a haragra. Tehát semmiféle bűnünk felett ne nyugodjék le a Nap.

Ugyanígy egyszerre mindenről és rólunk is van szó, hogy sem nappali rosszaságaink miatt a Nap, sem éjszakai bűnök és rossz gondolatok miatt a Hold el ne ítéljen minket. Hogy tehát erkölcsi életünk biztonságban legyen, érdemes meghallani és megtartani az apostol mondását, mert ezt mondja: *„Ítéljétek meg és tegyétek próbára magatokat”* (2Kor 13,5). Tehát mindenki maga ítélje meg nappali és éjszakai cselekedeteit, és ha vétkezett, hagyja abba; ha nem vétkezett, ne dicsekedjék, hanem legyen kitartó a jóban, el ne lanyhuljon, ne mondjon ítéletet a felebarát fölött, és ne hirdesse igaznak magát, amint a boldog Pál apostol mondja, *amíg el nem jön az Úr, aki a rejtett dolgokat is vizsgálja* (1Kor 4,5; Róm 2,16). Mert gyakran megesik, hogy észre sem vesszük, mit csinálunk, s mi ugyan nem tudjuk, az Úr azonban mindent ismer. Tehát Őrá hagyva az ítéletet, kölcsönösen bánkódjunk egymás rosszasága felett, és egymás terhét hordozva (Gal 4,2), magunkról mondjunk ítéletet; a látott fogyatékoságokat pedig próbáljuk meg kipótolni.

A bűnök elkerülésére a következőt jó betartani: Mindegyikünk a cselekedeteit és gondolatait úgy írja le, mintha másnak jelentené, s meglátjátok, mivel szégyelljük, ha mások tudomására jutnak a bűneink, de még a gondolataink is, nem fogjuk elkövetni. Ki az, aki szem előtt akar lenni, amikor vétkezik? Vagy ki nem próbál elrejtőzni a bűn elkövetése után? Ahogy tehát soha nem mások szeme láttára, nyilvánosan paráználkodunk, ugyanúgy, ha rossz gondolatainkat leírjuk, hogy másnak megmutassuk, önmagunkat védjük meg a gonosz gondolatoktól a feltárás szégyenével. Ezért az ilyen feljegyzések olyanok, mint az aszkéták szemei, s mivel szégyellnénk az írást, ha mások olvasnák, el fogjuk kerülni a gondolatot is. Ha így élünk, uralkodni tudunk a testünkön, az Úrnak tetszeni tudunk, és lábbal tiporhatjuk az ellenség kísértéseit.

56. Ezeket a parancsokat adta hallgatóinak. Nagy részvétellel volt a szenvedők iránt, velük együtt imádkozott, és az Úr sok esetben meghallgatta őt. De ezzel nem dicsekedett, s ha nem nyert meghallgatást, nem zúgolódott, hanem mindig hálát adva Istennek megnyugtatta a szenvedőket, hogy legyenek türelmesek, és tudják meg, hogy sem neki, sem más embernek nincs gyógyító ereje, csak egyedül Istennek, aki akkor és annak adja a gyógyulást, akinek jónak látja.

Ez gyógyszerként hatott a betegekre, akik az öreg szavából megtanulták, hogy nem kétségbe kell esniük, hanem inkább bátran kell viselniük a bajukat, akik pedig meggyógyultak, nem Antalnak, hanem egyedül Istennek adtak hálát.

57. Egy Fronto nevű királyi ember meggyógyul.

Egy Fronto nevű királyi ember olyan súlyos betegségben szenvedett, hogy szinte szétrágta a nyelvét, és veszélybe került a látása. Elment a hegyre, és kérlelte Antalt, hogy imádkozzék érte. Ő imádkozott, és mondta Frontónak: „Most menj, meg fogsz gyógyulni!” Fronto azonban ellenkezett, s miután több napot ott töltött, Antal így sürgette: „Ha itt maradsz, nem gyógyulhatsz meg. Menj, és amikor elérsz Egyiptomba, csodát fogsz tapasztalni magadon.”

Az ember hitt és elment, és amikor meglátta Egyiptom földjét, megszabadult betegségétől, és meggyógyult Antal szava szerint, amint az Üdvözítő kinyilatkoztatta, amikor imádkozott.

58. Egy szűz meggyógyul. Pafnuciusz szerzetes és hitvalló.

Ugyanígy egy szűz, a Tripolisz-vidéki Busiris városból, súlyos és nagyon undorító betegségben szenvedett, béna volt, és a szemei is egészen természetellenesek voltak.

Amikor a szülei megtudták, hogy a szerzetesek Antalhoz mennek, bíztak az Úrban, aki a vérfolyásos asszonyt is meggyógyította (Mt 9,20), kérték, hogy a leányukkal együtt csatlakozhassanak hozzájuk. Ezt ők elutasították, ezért a szülők leányukkal együtt a hegytől távol maradtak a hitvalló és szerzetes Pafnuciusznál. Amikor a szerzetesek bementek Antalhoz, és jelentették volna a szűz esetét, Antal megelőzte őket, elmondta a leány baját, és azt is, hogy velük együtt tette meg az utat. Amikor a szerzetesek azt kérték, hogy velük együtt a leány is Antalhoz jöhessen, megtagadta, de azt mondta: „Menjetek, és ha még nem halt meg, egészségesen fogjátok találni. Nem illet meg engem, hogy ez a leány hozzám, nyomorult emberhez jöjjön, hanem az Úrnál a gyógyulás, aki bárhol irgalmasságot gyakorol azokkal, akik segítségül hívják őt. Az Úr bizonyára meghallgatja az ő imádságát,

nekem pedig kegyessége szerint kinyilvánította, hogy a leányt, bárhol van, meg fogja gyógyítani.”

A csoda megtörtént, mert amikor a szerzetesek elmentek, találkoztak az örvendező szülőkkel és a meggyógyult leánnyal.

59. Egy testvér szomjan hal

Két testvér volt úton, a vizük elfogyott, egyikük meghalt a szomjúságtól, a másik is halálán volt. Már nem bírt tovább menni, eldőlt, és a földön fekvé várt a halált. Antal a hegyen ült, és két testvért, aki éppen nála voltak, sürgetve küldött: „Fogjatok egy vizeskorsót, és sietve menjetek az Egyiptomba vivő útra. Két testvér arra ment, egyik már meghalt, a másik meg fog halni, ha nem értek oda időben. Miközben imádkoztam, ezt mutatták meg nekem.”

A szerzetesek futva elindultak, és megtalálták a két úton lévő: egyikük már halott volt, eltemették, a másikat megítatva felélesztették, és elvezették az öreg Antalhoz. Egy napnyi távolságban voltak.

Ha valaki megkérdezi, miért nem küldte őket az egyik halála előtt, helytelenül kérdez. A halálos ítélet nem Antal dolga volt, hanem Istené, aki így rendelkezett felőle, és erről adott kinyilatkoztatást. Antalban azt kell megcsodálnunk, hogy a hegyen ülve éber volt a szíve, és az Úr a távolban történeteket megmutatta neki.

60. Antal látja, hogy Amun szerzetes lelkét az égbe emelik.

Máskor Antal ismét ott ült a hegyen, és szemét fölemelve látta, hogy valakit a levegőbe emelnek, és akik elébe mennek, nagyon örülnek. Elcsodálkozott, és boldognak mondta a látott sokaságot, és imádságban kérdezte, ki lehet az. Egy hang azonnal megszólalt és mondta, hogy a nitriai Amun lelke az. Amun haláláig kitartott az aszkéta életben. Nitria és a hegy között, amelyen Antal volt, tizenhárom napnyi távolság van.

Akik Antallal voltak, nézték a csodálkozó Antalt, és kérdezték, mit láthat. Mondta nekik: Amun már meghalt. Köztudott volt, hogy Amun gyakran eljött, és sok csodajetet tett. Egyik csodája ez volt: Át kellett kelnie a Lükosz folyón éppen áradás idején. Megkérte vele lévő társát, Theodoroszt, menjen tőle távol, hogy ne lássa ruhátlanul, amikor bemegy a vízbe. Theodorosz eltávolodott, de ő még akkor is szégyellte, hogy ruhátlan legyen. Miközben ezen aggodalmaskodott, hirtelen átvitetett a túlsó partra.

A jámbor Theodorosz, maga is férfi lévén, visszatérve látta, hogy Amun megelőzte, de teljesen száraz maradt. Kérdezte, hogyan jutott át a folyón. Amikor látta, hogy Amun nem akarja elmondani, leborult, átkarolta a lábát, és azt mondta, el nem engedi, amíg el nem mondja. Amikor Amun látta Theodorosz állhatatosságát, s hogy nem ereszti el, arra kérte, a haláláig senkinek el ne mondja a történetet, s akkor elmondta, hogy fölemelték és a túlsó parton tették le úgy, hogy hozzá sem ért a vízhez, amire ember nem, csak a Úr képes, és azok, akiknek ő megadja, mint egykor a nagy Péter apostolnak (Mt 14,28–29). Theodorosz ezt csak Amun halála után mondta el.

A szerzetesek egyébként, akiknek Antal megmondta Amun halálát, megjegyezték a napot, és amikor harminc nappal később testvérek jöttek Nitriából, kérdezték, és felismerték, hogy Amun azon napon és abban az órában halt meg, amikor az öreg Antal látta, hogy a lelkét viszik az égbe. Csodálták mindkettő, de főként Antal lelkének tisztaságát, aki harminc napnyi távolságból megtudta a dolgot, és látta Amun lelkének égbevételét.

61–62. Antal meggyógyítja Polükrácia szüzet.

Amikor Archelaus gróf a hegy határán találkozott Antallal, kérlelte, hogy imádkozzék Istenhez a Laodíceában élő, csodálatos Krisztushordozó Polükrácia szűzért, akit nagy böjtölései miatt súlyos gyomor és oldalfájások gyötörnek, és egész teste beteg.

Antal imádkozott, a gróf pedig megjegyezte a napot, amikor imádsága történt, és amikor visszatért Laodíceába, a szüzet egészségben találta. Kérdezte, hogy mikor, melyik napon könnyebbült meg betegségéből, és elővett egy cédulát, amelyre feljegyezte Antal imádságának idejét. Amikor megmondták az időpontot, megmutatta a cédulára írt dátumot. Mindenki csodálkozott, mert az Úr abban az órában szabadította meg Polükráciát a szenvedéstől, amelyben Antal imádkozott érte, és az Üdvözítő kegyességétől ezt a kegyelmet kérte.

62. Nagyon gyakran napokkal, néha egy hónappal előre megmondta, mi fog történni és miért. Egyesek csupán azért jöttek, hogy lássák őt, mások betegségeik miatt, ismét mások azért, mert ördögök gyötörték őket. A vállalt utazást senki nem tartotta nehéznek vagy soknak, mert mindenki célját elérve tért haza. Antal pedig kérte, hogy ezek miatt senki ne őt csodálja, hanem inkább az Urat, aki mindegyikünknek képességeink szerint adja az ő megismerését.

63. Egy ifjút megszabadít az ördögtől.

Egy alkalommal ismét eljött a szélső monostorokhoz. Kérték, szálljon hajóba, és imádkozzék a szerzetesekkel együtt. Akkor egyedül ő elviselhetetlen bűzt érzett. Amikor a hajósok mondták, hogy ez a sózott hal szaga, amit a hajóban szállítanak, ő állította, hogy ez más bűz. És még beszélt, amikor egy ördögtől megszállott ifjú, aki észrevétlenül elrejtőzött a hajóban, hangosan felordított. Antal Jézus Krisztus nevében parancsolt az ördögnek, az kiment, és az ifjú meggyógyult. Akkor nyilvánvalóvá vált, hogy a bűz az ördögtől eredt.

64. Mással is megteszi ugyanezt.

Egy másik, szintén ördögtől megszállott előkelő ember is felkereste Antalt. Ez a démon olyan vad volt, hogy nem akarta, hogy Antal elé vigyék, sőt, saját ürülékét ette. Akik tehát hozták, kérlelték Antalt, hogy imádkozzék az ifjúért. Antal megkönyörült rajta, imádkozott, és egy egész éjszakát vele virrasztott. Hajnal felé azonban az ifjú rátámadt és fellökte. Amikor a társai ezt mégis csak soknak tartották, Antal így szólt: „Ne rójátok fel ezt az ifjúnak, mert nem ő tette, hanem a démon, aki benne lakik. Parancsoltam neki, hogy száraz helyekre távozzék, mire ő ezzel válaszolt. Adjátok dicsőséget az Úrnak. Az, hogy engem fellökött, számotokra annak jele volt, hogy az ördög kiment.” – Alighogy Antal ezeket elmondta, az ifjú meggyógyult, magához tért, felismerte, hogy hol van, és Istennek hálát adva megölelte az öreget.

65. Antal látomása.

Antal nagyon sok hasonló csodát tett, melyekről a szerzetesek sokasága egybehangzóan tanúskodott. De ezek nem is annyira csodálatosak, mint néhány egyéb esemény.

Egyszer étkezésre készülődött, és a nőna idejében imádkozni kezdett, úgy érezte, hogy lélekben elragadtatásba esik, s ami nagyon csodálatos, álló helyzetében úgy látta, mintha kilépne önmagából, és valakik a magasba emelnék. Ezután félelmetes, fekete alakokat látott a levegőben, akik próbálták elállni az útját. Akadályozták azokat, akik vitték, és vallatták, hogy mit vétett. Amikor születésének körülményei felől faggatták, akik vitték, tiltakoztak és mondták: „Az Úr születésétől fogva minden bűnét eltörölte, csak arról az időről vallathatjátok, amióta szerzetes, és Istennek szentelte magát.”

Vádolták, de a vádat bizonyítani nem tudták, ezért megnyílt előtte az akadálytalan út. De azonnal úgy látta, hogy magához tér, és a régi Antal áll ott. Az étkezésről megfélelkedett, és a nap hátralévő részét meg az egész éjszakát sóhajtozva imádkozta végig. Elámult ugyanis azon, hány ellenségünk van, s milyen nehéz

fölfelé átmenni a levegőn. Eszébe jutott, hogy az apostol ugyanezt mondja: *a levegőég hatalmának fejedelme szerint* (Ef 2,2). Ez ugyanis az ellenség hatalma, tudniillik harcolni, és az átmenők útját erővel elzárni. Ezért buzdít az apostol: *Fogjátok Isten fegyverzetét, hogy ellen tudjatok állni a gonosz napon* (Ef 6,15); *hogy az ellenség, mivel semmi rosszat nem tud mondani rólunk, megszégyenüljön* (Tit 2,8).

Mi pedig, akik mindezt megtanultuk, emlékezzünk rá, mit mond az apostol: *Testben-e, nem tudom, lélekben-e, nem tudom, Isten a tudója* (2Kor 12,2). De Pál a harmadik évig ragadtatott el, és miután titokzatos szavakat hallott, visszatért. Antal pedig azt látta, hogy a levegőbe emelik, és addig küzdött, amíg szabaddá nem lett.

66. Az igazak lelkei a halál után az égbe jutnak.

Az is a kegyelem ajándéka volt, hogy ha egyedül ülve a hegyen valami kérdése volt, azt a Gondviselés az imádságban kinyilatkoztatta neki. Ahogy írva van, ő volt az a boldog ember, aki Isten tanítványa lett (Jn 6,45).

Mindezek után, amikor a látogatóival a lélek halál utáni állapotáról és helyéről beszélgetett, a következő éjszakán az égből egy hang szólt hozzá: „Antal, kelj föl, jöjj ki, és láss!” Kiment tehát (mert tudta, kinek kell engedelmeskednie), és fölemelvén a tekintetét, látott egy formátlan, félelmetes óriást, ott állt, és a felhőkig ért. Körülötte szárnyas alakok szálltak felfelé, ő pedig kinyújtván a kezét, egyeseket megakadályozott a repülésben, mások magasabbra szálltak; és amikor megérkeztek, erőfeszítések és veszedelmek nélkül a magasba emelték őket. Ezek miatt az óriás vicsorgatott, a lehullottak miatt viszont örült.

Antal azonnal hangot hallott, amely mondta: „Értsd meg, amit láttál!” És megnyílt az értelme, megértette, hogy a lelkek átmenetelét látta, az óriás az ellenség, aki irigykedik a hívőkre, a bűnösöket elkapja, és megakadályozza átmenetelüket; azokat pedig, akik nem a maguk módján élnek, nem tudja visszatartani, mert felmenők.

Miután ezeket látta, szinte megrendült, és egyre inkább arra törekedett, hogy minden nap megtegye az előtte álló feladatokat.

Ezeket azonban nem akarta elmondani, de miután hosszasan imádkozott, és magában csodálkozott ezeken a dolgokon, a jelenlévők érdeklődésére és sürgetésére kénytelen volt elmondani. Atyaként a fiai előtt nem tarthatta titokban, mert meggondolta, hogy a saját lelkiismerete tiszta, a többieknek pedig ezek elbeszélése nagyon hasznos lesz, ha megtanulják, milyen jó az aszkéta élet gyümölcse, s hogy a fáradozásoknak gyakran látomások a jutalma.

67. Antal tiszteli a püspököket és klerikusokat.

Mindezek mellett Antal nagyon türelmes és alázatos lelkű volt. S mivel ilyen volt, az Egyház szabályait nagyon gondosan betartotta. Azt akarta, hogy a klerikusok mindig nagyobb tiszteletet kapjanak, mint ő. Nem esett neheze, hogy fejet hajtson a püspökök és a papok előtt. Ha pedig egy diákonus jött segíteni, a gyakorlati dolgokat ő mondta el, az imádságban azonban elsőbbséget adott neki. Nem esett neheze másoktól tanulni: sokszor kérdezett, a jelenlévőket kérte, hogy hallgassák meg, és ha valaki valami okosat mondott, arról vallotta, hogy neki is hasznára van.

Csodálatos volt arcának kedvessége. Emellett megkapta az Üdvözítőtől azt a kegyelmi ajándékot is, hogy ha jelen volt a szerzetesek között, és valaki még nem ismerte, azonnal felismerte, és hozzá sietett, mintha az arca vonzotta volna. Nem a természetével vagy kövérségével hívta fel magára a figyelmet, hanem erkölcsösségével és lelke tisztaságával. Mivel elméje háborítatlanul békeességes volt, külső érzékei is nyugodtak voltak, úgy hogy arcának derűje a lélek örömeiből fakadt, és testének mozgása lelke állapotát érzékeltette a Szentírás szerint: *Ha a szív örül, derűs az arc, ha pedig kesereg, az arc elhervad* (Péld 15,13). Jákob ebből jött rá, hogy Lábán valami rosszat forral ellene, és mondta feleségeinek: *Atyátok arca nem olyan, mint tegnap és tegnapelőtt volt* (Ter 31,5). Így ismerte fel Sámuel Dávidot: szépek voltak a szemei, a foga fehér volt, mint a tej. Ugyanígy ismerték fel Antalt is: lelki nyugalmát semmi nem zavarta meg, és lelke öröme miatt arca soha nem volt szomorú.

68. Gyűlöli az eretnekeket.

Csodálatos volt a hite és a jámborsága. Például a szakadár meletianusokkal soha nem vállalt közösséget (Meletiosz cikkét lásd MKL-ben), hiányosságaikat és rosszakaratukat kezdettől fogva látta. A manicheusokkal és bármely más eretnekekkel sem tartott baráti kapcsolatot, legfeljebb azért találkozott velük, hogy dorgálja őket, hogy véleményüket megváltoztatva térjenek meg az igaz hithez. Úgy ítélte, hogy a velük való barátkozás és beszélgetés veszélyes és káros a lélekre nézve, és erre másokat is figyelmeztetett. Ugyanígy az ariánusok eretnekségét is támadta, és mindenkit óvott attól, hogy a közelükbe kerüljön, vagy hogy téves tanításukat kövesse. Amikor pedig az ariánusok közül néhányan eljöttek hozzá, miután kivizsgálta és felismerte gonoszságukat, elűzte őket a hegyről, mondván, hogy a beszédek rosszabbak a kígyóméregnél.

69–70. A püspökök kérésére Alexandriába megy, hogy cáfolja az ariánusokat. Ez 326-tól 335-ig történt.

69. Amikor egy alkalommal az ariánusok hazug módon azt állították, hogy egyetértenek Antallal, nagyon zokon vette, és erősen fölháborodott ellenük. Ezután a püspökök és az összes testvér biztatására lejött a hegyről, elment Alexandriába és nyilvános beszéddel kárhoztatta az ariánusokat, és mondta, hogy eretnokségük a legaljasabb az összes között, és az Antikrisztus előfutára. Tanította a népnek, hogy Isten Fia nem teremtmény, nem is semmiből teremtett, hanem az Atya lényegének örök Igéje és Bölcsessége: „Ezért hamis azt állítani, hogy volt idő, amikor nem létezett. Mert az Ige az Atyával együtt mindig létezett. Ezért semmi közöttök ne legyen a gonosz ariánusokkal: *Mert a világosságnak semmi köze a sötétséghez* (2Kor 6,14). Ti helyesen gondolkodó keresztények vagytok, ők pedig, amikor azt mondják, hogy az, aki az Atyától Isten Fia és Igéje, teremtmény, semmiben sem különböznek a pogányoktól, akik inkább a teremtménynek szolgálnak, mint a teremtő Istennek (Róm 1,25). Higgyétek el, hogy az egész teremtés fellázad ellenük amiatt, hogy a mindenség Urát és Teremtőjét, akiben minden teremtett, a teremtmények közé sorolják.”

70. Az egész nép örvendett, amikor ettől a tekintélyes férfitől hallotta a Krisztust tagadó ellenséges eretnokség átkozását, és a polgárok látni akarván Antalt, összefutottak. Maguk a pogányok is, sőt a papjaik is, ahogy ők mondják, *in Dominicum*, 'az Úr házába' jöttek, és mondták: „engedjétek, hogy láthassuk Isten emberét”, mert valamennyien így nevezték Antalt.

A városban az Úr általa sokakat megtisztított a démonoktól, másokat az elmebajtól szabadított meg. A pogányok közül sokan kérték, hogy legalább érinthessék az öreget, mert úgy gondolták, javukra fog válni. Ezalatt a néhány nap alatt közülük oly sokan lettek keresztények, mint egyébként egy év alatt. Amikor pedig a társai elhessentették mellőle a sokaságot, gondolván, hogy nehezebbre esik a tömeg körülötte, ő teljes nyugalommal mondta: „Többen vannak-e, mint a démonok sokasága? Vajon többen vannak-e a követőink, mint ahány démonnal a hegyen kell küzdenünk?”

71. Atanáz (az életrajz szerzője) a város kapujáig kíséri a monostorába visszatérő Antalt.

Amikor pedig távozni készült, és mi tiszteletből elkísértük, odaérve a város kapujához, egy asszony kiáltozni kezdett mögöttünk: „Ó, Isten embere, maradj még, mert a leányomat nagyon gyötri az ördög; majd még nehogy nekem is bajom legyen azért, hogy követlek!”

Ennek hallatára és a mi kérésünkre az öreg szívesen megállt. Amikor pedig az asszony a közelébe ért, a lány a földön hánykolódott. Antal imádságára és Krisztus segítségül hívására az ördög kiment a leányból, és az egészségesen kelt fölt. Akkor az anyja áldotta Istent, és valamennyien hálát adtak. Antal is örült, hogy visszamehet a hegyre, saját otthonába.

72–79. Antal beszélgetései filozófusokkal.

72. Bölcsessége is páratlan volt. Ez azért csodálatos, mert iskolába nem járt, mégis éles eszű volt és okos. Egyszer eljött hozzá két görög filozófus azzal a szándékkal, hogy megszégyeníti Antalt. Ő akkor a hegytől távol volt. Arcukról felismerte őket, odament hozzájuk, és tolmács által kérdezte: „Miért vállaltatok ilyen fárasztó utat, ó Filozófusok, hogy eljőjtek egy oktalan emberhez?” Amikor pedig azok azt válaszolták, hogy ő egyáltalán nem oktalan, sőt nagyon is bölcs, ezt mondta: „Ha egy ostoba emberhez jöttetek, az teljesen felesleges fáradság; ha pedig bölcsnek gondoltok engem, akkor legyetek hasonlók hozzám, mert a jót utánozni kell. Ha én mentem volna hozzátok, én váltam volna hasonlóvá hozzátok; most pedig ti jöttetek el hozzám, hát legyetek hasonlók hozzám, mert én keresztény vagyok. Azok csodálkozva elmentek, mert azt is látták, hogy a démonok félnek Antaltól.

73. Egy másik alkalommal a hegy lábánál ezekhez hasonlók keresték fel, annak reményében, hogy mint tanulatlant nevetségessé tudják tenni. Antal azonban feltette nekik a kérdést: „Mi a véleményetek? Mi volt előbb, az elme, vagy az irodalom, és melyik a másik oka: az elme hozta-e létre az irodalmat, vagy az irodalom az elmét?”

Erre ők azt válaszolták, hogy az elméé az elsőség, ő az irodalom feltalálója. Akkor Antal így szólt: „Tehát akinek ép elméje van, annak nincs szüksége irodalomra.” – Ezen a válaszon ők is, a jelenlévők is elámultak. Elmentek, nagyon csodálkozva azon, hogyan lehet egy iskolázatlan emberben ekkora bölcsesség, hiszen a hegyen nőtt fel, itt öregedett meg, és egyáltalán nem műveletlen, hanem finom és udvarias.

A beszéde isteni sótól volt ízes, de senki nem irigykedett rá, hanem inkább mindenki, aki csak hozzá jött, örült neki.

74. Más alkalommal ismét eljöttek hozzá néhányan azok közül, akik a görögök között bölcsnek látszanak. Magyarázatot kértek Krisztusba vetett hitünkről, és érdeklődést színlelve kérdezték az isteni kereszt hirdetéséről; nevetségessé akarván tenni, vitatkoztak vele. Antal egy ideig hallgatott, majd megkönyörülve tudatlanságukon, a legjobb tolmácson keresztül ezeket mondta:

„Mi tisztességesebb, a keresztet vallani, vagy házasságtöréseket és testi gyönyörűségeket tulajdonítani azoknak, akiket ti isteneknek neveztek? Amikről mi beszélünk, az az erősség bizonyítéka, a halál megvetésének biztos jele; amiket ti mondotok, az a szabadosság kórja.

Továbbá, mi jobb: azt állítani, hogy Isten Igéje nem változott meg, hanem ugyanaz maradván az emberek javára és üdvösségéért embertestet vett magára, hogy az emberi természet részeseként az embereket az isteni és szellemi természet részeseivé tegye; vagy az isteni lényt esztelen állatokhoz hasonlítani, és ezért négy lábúak, kígyók és emberek képében tisztelni? A ti bölcseitek istenei ugyanis ezek. Hogyan mertek tehát kinevetni minket, akik azt mondjuk, hogy Krisztus teremtett emberként jelent meg, amikor ti az égből eredeztetve a lelket, azt mondjátok, hogy az eltévedt, és a mennyei kohóból hullott le a testbe? És bárcsak emberi testbe zuhant volna, és ne került volna négy lábúakba és kígyókba is. A mi hitünk tehát azt állítja, hogy Krisztus eljövetele az emberek üdvösségéért történt. Ti pedig tévedtek, amikor nem nemzett lélekről beszéltek.

Mi arról gondolkodunk, amik a Gondviselés hatáskörébe tartoznak és az emberek számára a leghasznosabbak, mert ezek Isten számára lehetségesek. Ti azt mondjátok, hogy a lélek az elme képe, bukást tulajdonítotok neki, és változásairól meséltek, s végül a lélek miatt magát az elmét is változónak tartjátok. Mert amilyen a képmás, olyannak kell lennie az ábrázolt dolognak is. Amikor pedig az elméről ilyeneket mondotok, vegyétek észre, hogy az elmében az atyát káromoljátok.

75. Ami pedig a keresztet illeti, szerintetek mi értékesebb: erkölcstelen emberek áskálódásának eredményeként elfogadni a keresztet, és nem rettegni a halál bármely formájától sem, vagy Izisz és Ozirisz tévedéseiről, Tüphon áskálódásairól, Saturnus szökéséről, gyermekek felfalásáról és szülők meggyilkolásáról meséket regélni? Mert a ti bölcsességetek ez. Ha a keresztet kikacagjátok, a feltámadást miért nem csodáljátok meg? Akik ugyanis leírták a keresztet, a feltámadást is megírták. Vagy ha a keresztet emlegetitek, miért hallgattok a feltámasztott halottakról, a látásukat visszanyert vakokról, a meggyógyult bénákról, megtisztított leprásokról, a vízen járásról, meg a többi jelről és csodáról, amelyek Krisztust nem csak embernek, hanem Istennek is mutatják?

Nagyon gonosznak látlak titeket, és nem őszinte lélekkel olvassátok az Írásainkat. De olvassátok csak, és vegyétek észre, hogy amiket Krisztus művelt, azt bizonyítják, hogy Isten eljött az emberek üdvösségéért.

76. Mármost ami titeket illet, beszéljétek. Az állatokról mi mást mondotok, mint vadságot és kegyetlenséget? Ha pedig, mint hallom, ezeket meseként akarjátok érteni, és Proszerpina elrablásában képszerűen a Földről, Vulcanus sántikálásában

a tűzről, Junó által a levegőről, Apolló által a Napról, Dina által a Holdról, Neptunus által a tengerről beszéltek, és valójában Istent tiszteltek, mégis inkább teremtett dolgoknak szolgáltok, mint a mindeneket teremtő Istennek. Ha mindezt a teremtmények szépsége miatt mondjátok, elég volna őket csodálnotok, és nem istennek nézni a teremtményeket, nehogy a Teremtőt illető tiszteletet teremtményeknek nyújtsátok. Különben az történik, hogy az építészt megillető tiszteletet az általa létrehozott épületnek adjátok, vagy a hadvezér megbecsülését a katonájának. Ezekhez képest mit ér az, ha tudjuk, mi nevetni való van a keresztben?”

77. Amikor aztán azok tanakodni kezdtek, s ide-oda forgolódtak, Antal mosolyogva, a tolmács által újra megszólalt: „Mindez első pillantásra látható. De mivel inkább érvekre vagytok kíváncsiak, az érveléshez értetek, és a bizonyítékok nélkül nem akarjátok tisztelni Istent, először ti mondjátok meg: A dolgok és Isten ismeretét hogyan szerezzük meg: következtetési bizonyítással, vagy a hívő cselekvéssel; vagy mi van előbb: a cselekvéssel megszerzett hit, vagy az érveléssel végzett bizonyítás?”

Amikor ők erre azt mondták, hogy a cselekvéssel szerzett hit korábbi, és abból fakad a pontos megismerés, Antal így válaszolt: „Helyesen mondtátok, mert a hit a lélek érzületéből fakad, a dialektikát pedig a szerzők mesterségbeli tudása hozza létre. Tehát akikben jelen van a hit általi cselekvés, azoknak nincs szüksége, sőt, talán felesleges is az érvekkel való bizonyítás. Egyébként, amit mi a hittel megértünk, azt ti érvelési következtetésekkel akarjátok elérni; sőt, gyakran amit mi megértünk, azt ti kifejezni sem vagytok képesek. Tehát értékesebb és erősebb a hit általi cselekvés, mit a ti szofisztikus érveléseitek.

78. Kétségtelen, hogy mi keresztények a misztériumot nem a görögök érvelő bölcsességében birtokoljuk, hanem a hit erejében, amelyet Isten Jézus Krisztus által tart fenn bennünk. Beszédem igazságát az bizonyítja, hogy írástudatlanok vagyunk ugyan, de hiszünk Istenben, és az ő művében a gondviselését ismerjük fel. Azt pedig, hogy a hitünk hatékony, az bizonyítja, hogy miközben mi a hittel Krisztusra támaszkodunk, ti pedig szofisztikus vitatkozásaitokra, a ti bálványaitok csodatettei elévülnek, a mi hitünk pedig mindenfelé terjed. Ti szofisztikáttal és érveitekkel egy keresztényt sem tudok meggyőzni és a pogányságra vezetni; mi, amikor a Krisztusba vetett hitet tanítjuk, babonáitokat írtjuk mindazokban, akik elismerik Krisztus Istenségét és Istenfiúságát. Ti ékesszólásokkal a krisztusi tanítást nem tudjátok akadályozni; amikor mi a megfeszített Krisztusról szólunk, megfutamítjuk az összes démont, akiket ti istenként tiszteltek. És ahol a kereszt jelét megjelenítjük, a varázslás tudománya csődöt mond, és a mérgek erejüket veszítik.

79. Mondjátok meg tehát, hol vannak a ti orákulumaitok? Hol vannak az egyiptomiak ráolvasásai? Hol a mágusok varázslatai? Mikor szűntek meg, és veszítették erejüket mindezek, ha nem Krisztus keresztyének megjelenésekor? Vajon ő neveléses-e, és nem inkább azok, akiket megsemmisített és nyilvánosságra hozta erőtlenségüket?

Továbbá az is csodálatra méltó, hogy a tieiteket soha senki nem üldözte, sőt a városokban az emberek tisztelettel vették körül őket, a keresztyéket pedig üldözésekkel gyötrik, és a mieink jobban terjednek és virulnak mint a tieitek. A ti dicséret és ünnepelt tanításotok hatályát veszti, a krisztusi hit és tanítás pedig, amelyet ti kinevettek és a császárok többsége üldözte, betöltötte a földkerekséget. Vajon mikor ragyogott fel így Isten ismerete? Mikor jelent meg a szüzesség és önmegtartóztatás erénye? Mikor vált a halál megvethetővé, ha nem akkor, amikor Krisztus keresztyét felállították? Ebben senki sem kételkedik, amikor látják, hogy a vértanúk hogyan vetették meg a halált Krisztusért, és a szüzek hogyan őrzik Krisztus kedvéért tisztán és romlatlanul a testüket.

80. Antal a kereszt jelével ördögtől megszállottakat szabadít meg.

Mindez elegendő érv annak bizonyítására, hogy a keresztyén hit az egyedüli igaz vallás. Bennetek nincs semmi hit, miközben érveiteket keresitek. Mi ugyan nem a görög *bölcsesség meggyőző szavaival* (1Kor 2,4), ahogy a mi doktorunk mondja, érvelünk, hanem hittel győzünk meg, amely felülmúlja a szavak erejét.

Nézzétek, van itt néhány ördögtől megszállott, mert közülük néhányan éppen hozzám jöttek – és középre állítva őket mondta –: érveitekkel, vagy amivel csak akarjátok, vagy ha tetszik, bálványaitok varázsló ráolvasásával tisztítsátok meg őket; de ha nem vagytok rá képesek, akkor fejezzétek be a velünk való vitatkozást, és meg fogjátok látni Krisztus keresztyének erejét.”

Ezeket mondva segítségül hívta Krisztust, és kétszer-háromszor megjelölte a megszállottakat a kereszt jelével. Erre azok sértetlenül, ép elmével adtak hálát az Úrnak.

Akkor a filozófusok (mert így nevezték őket) elcsodálkoztak Antal bölcsességén és a csodán álmélkodtak. Antal pedig így szólt: „Mit csodálkoztok? Nem mi tettük ezt, hanem Krisztus művelte azok által, akik hisznek benne. Higgyetek tehát ti is, és meglátjátok, hogy nem szavakkal való zsonglőrködés ez, hanem Krisztusba vetett hit, amely a szeretet által tevékeny; ha ezt elnyeritek, többé nem keresitek a szavakkal való érvelést, hanem elegendőnek fogjátok tartani Krisztusba vetett hiteteket.

Eddig Antal szavai. Ők ezt is megcsodálták, megölelték az öreget és elmentek, és vallották, hogy sokat tanultak tőle.

81. Konstantin császár és a fiai levelet írnak Antalnak.

Egyébként Antal híre a császárok fülébe is eljutott. Amikor Konstantin császár és ugyanígy a fiai, Kontantius és Konstans császárok tudomást szereztek róla, úgy írtak neki levelet, mint atyjuknak, és választ vártak tőle.

Antal azonban nem tartotta nagyra ezeket a leveleket, nem is örült nekik, hanem olyan maradt, mint e császári levelek előtt volt. Mikor meghozták neki a leveleket, összehívta a szerzeteseket, és ezeket mondta nekik: „Ne csodálkozzatok azon, hogy levelet írt nekünk a császár, hiszen ő is ember. Inkább azon csodálkozzatok, hogy Isten írt törvényt nekünk, embereknek, és tulajdon Fia által szólt hozzánk” (Zsid 1,2). Nem is akarta átvenni a levelet mondván, hogy ilyen levélre ő nem tud válaszolni.

De a szerzetesek azzal nógatták, hogy a császárok keresztények, és veszélyes volna, ha levelük megvetését zokon vennék, ezért megengedte, hogy felolvassák neki. És választ küldött, dicsérve őket azért, hogy Krisztust imádják, üdvös tanácsokat adott nekik, intette őket, hogy a jelen dolgokat ne tartsák nagyra, hanem inkább az ítélet napjára gondoljanak, és tudják, hogy Krisztus az egyedüli és örök uralkodó. Kérte őket, hogy emberségesek legyenek, legyen gondjuk az igazságosságra és a szegényekre.

A császárok örültek, amikor megkapták a válaszlevelet. Antal ilyen elfogadott és kedves volt mindenki számára, és mindenki arra kérte, legyen az atyja.

82. Antal látomása 339-ben arról, hogy az egyházak megszabadulnak az ariánusoktól, ami 341-ben meg is történt.

Miután ennyire ismertté lett, és a látogatóknak így megválaszolt, ismét bevette magát a hegybe, és szokása szerint folytatta aszkézisét. Gyakran megtörtént, hogy miközben a látogatókkal együtt ült, vagy sétált, elhallgatott, ahogy Dánielről van megírva (Dán 4,16). Egy óra elteltével gyakran folytatta a beszélgetést a testvérekkel: azok pedig megértették, hogy valamilyen látomással volt elfoglalva. Sokszor ugyanis, amikor a hegyen volt, látta, mi fog történni Egyiptomban, és el is mondta Szerapion püspöknek, aki, ha jelen volt, látta Antalt látomás közben.

Egy alkalommal tehát, amikor ülve dolgozott, elragadtatásba esett, és szemlélődése közben sokat sóhajtozott, reszketve, térdre borulva sokáig imádkozott. Amikor az

öreg fölállt, sírt. Akkor a jelenlévők megrendülve és félve kérdezgették, mi történt vele. Sürgetve kérdezgették, s ő végül nagy sóhajtozás közepette elmondta nekik, mit látott:

„Ó, fiaim – mondta – jobb volna meghalnunk, mint hogy megtörténjenek, amiket láttam!” Amikor tovább faggatták, velük együtt sírva mondta: „Az Egyházra lesújt az isteni harag, és olyan emberek kezébe adatik, akik az esztelen állatokhoz hasonlóak. Láttam ugyanis, hogy az Úr oltárát öszvérek veszik körül, és patáikkal tiporják. Hallottátok, mennyit sóhajtoztam, mert hallottam egy hangot, amely mondta: »Oltáromat be fogják szennyezni.«”

Az öreg ezt látta. és két évvel később megtörtént az ariánusok betörése: a templomokat feldúlták, a szent edényeket elragadták és pogányoknak adták, hogy vigyék el; pogányokat kényszerítettek rá, hogy miséiken vegyenek részt, és jelenlétükben tetszésük szerint mindent elkövettek az oltárokon. Akkor valamennyien felismertük, hogy Antal az öszvérek patái tiprásában azt jövendölte, amit az ariánusok mint esztelen állatok elkövettek.

Látomása után azonban a vele lévőket megvigasztalta: „Ne omoljatok össze, fiaim – mondta – , ahogyan az Úr megharagudott, úgy gyógyulást is fog adni. Az Egyház hamarosan visszanyeri korábbi ékességét, és ragyogni fog, mint előbb. Látni fogjátok, hogy az elűzötteket visszahelyezik, a gonoszság visszahúzódik odúiba, és az igaz hitet szabadon és bátran fogják vallani mindenütt. Csak az ariánusokkal be ne szennyezzétek magatokat. Tanításuk nem az apostoloké, hanem a démonoké és azok atyjáé, az ördögé; nem józan észből, hanem tőlük, mint esztelen öszvérektől ered.”

83. Antal nem paranccsal, hanem Krisztus nevével és imádsággal gyógyít.

Ennyit Antal cselekedeteiről. De nem volna illő, hogy ne adjunk hitelt ettől az egy embertől művelt sok és nagy csodának. Ezt ígérte az Üdvözítő, amikor mondta: *Ha csak akkora hitetek lesz is, mint a mustárma, és mondjátok ennek hegynek: Menj el innét, elmegy, és semmi nem lehetetlen számotokra.* (Mt 17,19.) És ismét: *Bizony, bizony mondom nektek, ha valamit kértek az Atyától az én nevemben, megadja nektek. Kérjétek és kaptok.* (Jn 16,23–24.) Tanítványainak és minden benne hívőnek mondja: *Gyógyítsatok betegeket, űzzetek ördögöket, ingyen kaptátok, ingyen is adjátok.* (Mt 10,8.)

84. Antal udvarias válasza egy fejedelemnek.

Antal tehát nem paranccsal gyógyított, hanem imádsággal és Krisztust megnevezve, úgy, hogy nyilvánvaló volt, nem ő cselekszik, hanem az Úr adja jótéteményeit és a gyógyulást Antal szolgálata által. Így Antalé csak az imádság és az aszketikus élet volt, minek segítségével, amikor a hegyen volt, isteni dolgok szemlélésének örvendhetett. De bánkódott, amikor sokan zaklatták, és le kellett jönnie a hegy alá.

A bírák ugyanis mind kérelték, hogy jöjjön le a hegyről, mert nekik a magukkal hozott elítéltekkel nem szabad felmenniük a hegyre. Kérelték, hogy jöjjön le hozzájuk és legalább az arcát láthassák, amit megtagadott, mert ellenkezett vele. Azok kintartottak, és katonai fedezettel küldték hozzá az elítélteket, hogy legalább miattuk jöjjön le. Kényszerítve hát, és látva a könnyeiket, lejött a hegy szélére, és fáradsága nem volt hiábavaló, mert sokaknak megkönnyebbülést, sokaknak jótéteményt jelentett a jövetele. Még a bírának is javára vált, mert arra biztatta őket, hogy mindenekelőtt igazságosak és méltányosak legyenek, féljék Istent, és el ne feledjék, hogy amilyen ítélettel ítélnék, olyannal fogják megítélni őket is (Mt 7,2). Antal számára egy hely sem volt olyan drága, mint az a hegy.

85. Amikor egyszer így azoktól kényszerítve, akiknek ez volt a szokása, és a fejedelmük kérésének engedve lejött a hegyről, röviden szólt hozzá és a vele lévőkhöz olyan dolgokról, amelyek üdvösségükre szolgáltak, majd sietett vissza hegyre. A fejedelemnek – ahogy nevezték –, amikor maradásra próbálta bírni, azt válaszolta, hogy nem maradhat, és egy jól érhető példával meg is győzte. Azt mondta, hogy miként a halak elpusztulnak a szárazon, úgy a veletek maradó szerzetesek erejüket veszítik; tehát ahogy a halaknak a tengerbe, nekünk úgy kell sietnünk vissza a hegyre, nehogy késlekedve megfeledkezzünk a belső dolgokról. Ezeket és sok mást hallva a fejedelem elcsodálkozott, és mondta, hogy Antal valóban Isten szolgálója, mert egy tanulatlan embernek honnan volna ilyen éles elméje, ha nem onnan, hogy Isten szereti őt?

86. Antal megjövendöli Balaciusnak a halálát, ami be is következett.

Egy Balacius nevű fejedelem hevesen üldözött minket, keresztényeket, mert a becstelen ariánusokat támogatta. Annyira kegyetlen volt, hogy a szüzeket megverette, a szerzeteseket levetkőztette és megvesszőztette. Antal ilyen tartalmú levelet küldött neki: „Látom a téged fenyegető haragot. Hagyd abba a keresztények üldözését, nehogy Isten haragja elérjen, mert már-már lesújtani készül.”

Balacius nevetett, a földre dobott levelet leköpte, a megsértett levélhozóknak pedig megparancsolta, hogy ezt a választ vigyék Antalnak: „Mivel védelmezed a szerzeteseket, elbánok veled!”

De még öt nap sem telt el, amikor a harag lesújtott rá. A választ vivők ugyanis az első, Cereunak nevezett állomáshoz értek, ahová kivonult maga Balacius Egyiptom prefektusával, Nesztoriosszal együtt. Mindketten lóháton ültek, amelyek Balacius legszelídebb állatai voltak. De még meg sem érkeztek, amikor a lovak a maguk megszokott módján játszani kezdtek, és hirtelen a szelídebb, amelyen Nesztoriosz ült, Balaciust lelökte a lováról és megtiporta, a csípőjét úgy megharapta, hogy azonnal bevitték a városba, ahol három nap múlva meghalt. Mindenki csodálkozott azon, hogy amit Antal jövendölt, ilyen hamar bekövetkezett.

IV. Antal újabb intelmei és halála

87–88. Antal intelmei.

87. Így tehát a vadabbakat szelídítette. A többieket pedig, akik hozzá jöttek, olyan intelmekkel és parancsokkal látta el, hogy pereskedésüket azonnal elfelejtették, és boldognak mondták azokat, akik kivonultak a világból. A jogtalanságokat elszenvedőket annyira oltalmába vette, mintha nem azokat, hanem őt magát érte volna sérelem. Annyira mások javára született, hogy katonák és nagyon gazdag emberek is, letéve evilág terhét, szerzetesek lettek. Úgy tűnt, mint Isten Egyiptom orvosául adta volna őt.

Volt-e szomorkodó, aki nem örvendezve távozott tőle? Jött-e hozzá gyászoló anélkül, hogy gyászát azonnal le nem tette volna? Jött-e valaki haraggal úgy, hogy nem talált vissza a barátságra? Volt-e olyan szegény, aki elkeseredve jött hozzá, és látván és hallván őt, meg ne vetette volna a gazdagságot, és ne vigasztalódott volna meg szegénysége miatt? Volt-e hanyag szerzetes, aki nem megerősödve búcsúzott tőle? Volt-e ifjú, aki a hegyen járva azonnal ne tagadta volna meg magát, és ne a mértéktartás útjára lépett volna? Volt-e ördögtől megkísértett, aki nem szabadulva távozott? Akit gonosz gondolatok gyötörtek, ne nyugodott volna el a lelke?

88. Antal aszkézisében az volt a páratlan, hogy – mint fentebb mondtam – megkapván a lelkek megkülönböztetésének kegyelmét, azonnal felismerte mozgásukat, és mindegyik szándékát és indulatait ismerte. Nem csak a lelkek nem tudták rászedni őt, hanem akik gondolatait megzavarták, azokat intelmeivel ki tudta oktatni, hogyan tudják a démonok kísértéseit elhárítani, azáltal, hogy elmondta a démonok erőtlenségét és ravaszságát. Mindenki úgy jött el tőle, mintha olajjal kenték volna meg, azaz küzdelemre felkészítve, bátran az ördög és démonai gondolatai ellen. Hány szűz, akinek már kérője volt, csak attól, hogy látta Antalt, megmaradt Krisztus szűz menyasszonyának? Jöttek hozzá néhányan távoli vidékekről is, akik megkapván minden szükségeset, úgy tértek haza, mintha atyjuk vezette volna őket. Amikor Antal meghalt, mindenki úgy érezte, atyját veszítette

el, csak az emlékével vigasztalódtak, megőrizve a szívükben intelmeit és buzdításait.

89–90. Antal utolsó beszéde a szerzetesekhez a hegy peremén, amikor már 105 éves volt.

89. Hogy milyen volt a jelen életből való elmenetele, azt nekem méltányos lesz elmondanom, nektek pedig, ahogy nagyon óhajtottátok, meghallgatni, mert leginkább ebben volna jó követnünk őt.

Amikor szokása szerint a hegy peremén időző szerzeteseket meglátogatta, és a gondviselés előre figyelmeztette a halálára, ezeket mondta a testvéreknek:

„Most már utoljára látogatlak meg titeket, és csoda volna, ha ebben az életben még egyszer láthatnánk egymás arcát. Mert eljött az idő, hogy elköltözzem innét, hiszen már a 105. évemben járok.”

Ennek hallatára sírva fakadtak, és ölelték-csókolgatták az öreget. Ő pedig, mintha idegenből a saját városába menne, örömmel beszélgetett velük, intette őket, hogy ne legyenek restek a munkában, és a lelkük el ne lanyhuljon az aszketikus gyakorlatokban, hanem úgy éljenek, mintha bármelyik nap meghalnának. És amint korábban is mondta, őrizzék lelküket az obszcén gondolatoktól, és a szent férfiakat kövessék. Ne közeledjenek a szakadár meletiánusokhoz, akiknek becstelen és profán szándékait ismerik. Az ariánusokhoz semmi közük ne legyen, mert azok gonoszsága mindenki előtt nyilvánvaló. Azt mondta: még ha bíróként lépnének is föl veletek szemben, ne jöjjetek zavarba, mert látszólagos hatalmuk csak rövid ideig tart, és meg fog szűnni. Ti tehát őrizzétek meg magatokat tisztán tőlük, őrizzétek az atyák hagyományait, és elsősorban a mi Urunk Jézus Krisztusba vetett jámbor hitet, amelyet az Írásokból tanultatok, s amit én emlékezetetekbe véstem.

90. Amikor a testvérek erővel tartóztatták, hogy maradjon velük és ott fejezze be az életét, ezt visszautasította, sok egyéb ok miatt, amelyekre hallgatásával utalt, de leginkább azért, mert az egyiptomiak a jámborok, különösen a szent vértanúk holttestét halotti lepelbe szokták göngyölni, és nem föld alá temették, hanem hordágyra fektették, és a házukban tartották, azt gondolva, hogy ezzel megtisztelik az elhunytat.

Antal sokszor kérte a püspököket, hogy erre nézve intsék a népet, a férfiakat megszegényítette, az asszonyokat dorgálta mondván, hogy ez a dolog nem törvényes, és nem is szent. Hiszen a pátriárkák és a próféták testét is mindmáig síremlékekben őrzik; az Úr testét is sírba tették (Jn 19,41), és követ hengerítettek a sír bejárata elé (Mt 27,60) egészen harmadnapig, amikor feltámadt. E szavakkal

bizonyította, hogy megszegi a törvényt, aki az elhunytak testét nem temeti el, bármilyen szentek voltak. Mert van-e nagyobb és szentebb, mint az Úr teste?

Ezeket hallva ezután sokan eltemették a halottakat, és hálát adtak az Úrnak, hogy ilyen jól kioktatták őket.

91. Antal megbetegszik.

Antal tehát, mivel ismerte ezt a szokást, és félt, hogy az ő testével is így fognak bánni, elköszönt a hegy peremén lévő szerzetesektől, és elment a hegy belsejébe, ahol tartózkodni szokott, és néhány hónap múlva megbetegedett.

Magához szólítva a vele lévőket (tudniillik kettőt, akik ott maradtak a hegyen, már 15 éve aszkéta életet éltek, és öregségében szolgálták Antalt), mondta nekik: „Íme, amint írva van (Józs 23,14), az atyák útjára lépek, mert látom, hogy az Úr hív engem. Ti pedig virrasszatok, és hosszú ideje végzett gyakorlataitok gyümölcsét el ne pocsékoljátok, hanem mintha most kezdenétek, őrizzétek meg serénységeteket. Ismeritek a kísértő démonokat, mennyire vadak, de teljesen erőtlenek. Tehát ne féljetek tőlük, hanem mindig Krisztust lélegezzétek be, és neki higgyetek, úgy éljetek mintha minden nap meghálnátok. Vigyázzatok magatokra, és emlékezzetek a törvényekre, amelyeket hallottatok tőlem. Semmi közötök ne legyen a szakadárokhöz, főként az eretnek ariánusokhoz. Tudjátok, hogyan cáfoltam őket Krisztussal ellenkező és az igaz tanítástól idegen eretnokségük miatt. Arra legyen gondotok, hogy mostantól az Úrhoz és a szent férfiakhoz ragaszkodjatok, hogy halálotok után úgy fogadjanak titeket az örök hajlékokba, mint barátaitokat és ismerőseiket.

Ezekről gondolkodjatok, így érezzetek. És ha törődtek velem, és mint atyátokra emlékeztek, akkor ne engedjétek, hogy a testemet Egyiptomba vigyék, nehogy házaknál őrizzék. Emiatt jöttem a hegyre, és vonultam vissza ide. Tudjátok, mennyire dorgáltam azokat, akik így járnak el, és megparancsoltam, hogy ezt a szokást hagyják abba.

Temessétek el tehát, és földdel földjétek be a testemet, és szavaimat úgy tartsátok meg, hogy rajtatok kívül a helyet senki ne ismerje. A halottak feltámadásakor majd az Úrtól, az Üdvözítőtől kapom vissza.

Ruháimat osszátok szét: az egyik bőrt meg a köpenyt, amelybe burkolózom, és amelyet újként tőle kaptam, de már elkopott, adjátok Atanáz püspöknek; a másik bőrt Szerapion püspöknek adjátok, a tiétek legyen cilicium ingem. Aztán Isten veletek, fiaim, Antal elmegy, és többé nem lesz veletek.

92. Antal halála vélhetően 356. január 17-én.

Miután ezeket elmondta, megcsókolták, kinyújtotta a lábát, s mintha barátai érkezését látná és örülne nekik, derűs arccal fekvő kilehelte lelkét, és atyáihoz sorolták.

Azok ketten, amint megparancsolta nekik, fűszerekkel begöngyölték a testét, és elföldelték, úgy, hogy mind a mai napig rajtuk kívül senki sem tudja, hol van a sírja. Akik pedig a két bőrt megkapták az általa elkoptatott köpennyel együtt, mindketten nagyon értékes kincsként őrizték ezeket, és szinte Antalt látták bennük, amazok pedig intelme szerint az ingjeit viselték örömmel.

93. Ez Antal testi életének vége volt, amiket pedig hátra hagyott, érdemeinek kezdetei voltak. Ha (amit elmondtam) rövidebb is annál, ami érényeihez illenék, fontoljátok meg, milyen volt Antal, Isten embere, aki ifjúságától késő öregségéig aszketikus törekvésében ugyanaz maradt, sem öregségében nem győzte le a finomabb ételek vágya, sem gyengesége miatt nem változott meg testének alakja, lábát sem mosta vízzel, mégis teljes épségben megmaradt. A szeme nem romlott el, tisztán látott, egyetlen foga nem hullott ki, csak az ínye húzódott vissza öreg kora miatt. Keze és lába teljesen ép maradt, és frissebbnek és erősebbnek látszott azoknál, akik különféle ételekkel éltek, mosdottak és változatosan öltözködtek.

Az, hogy a híre mindenfelé elterjedt, mindenkiben csodálatot váltott ki és mindenki látni akarta, érényességének, és annak bizonyosága, hogy a lelke kedves volt Isten előtt. Antal soha nem írásaival, nem a pogányok bölcsességével, nem is valami tudománnyal, hanem egyedül Isten iránti jámborságával vált híressé. Azt pedig, hogy ez Isten ajándéka volt, senki nem vonta kétségbe. Mert hogyan juthatott el a hegyen rejtetten élő Antal híre Hispániáig, Galliáig, Rómáig, és Afrikába, ha nem Isten teszi övéit szerte a földkerekségen ismertté, amint Antalnak is kezdetben megígérte? Mert ha ezek az emberek rejtetten is élnek, titokban akarnak maradni, az Úr mindenki számára mécsessé teszi őket, hogy ezeket hallva megtudják, nagy dolgok véghezviteléhez elegendőek Isten parancsai, és fellobbanjon bennük a vágy, hogy a jámborság útján induljanak el.

94. Ezeket tehát másoknak is olvassátok fel, testvérek, hogy megtanulják, milyennek kell lennie a szerzetes életének, és legyenek meggyőződve arról, hogy a mi Urunk és Üdvözítőnk, Jézus Krisztus azokat, akik megadják neki a dicsőséget, meg fogja dicsőíteni. És azokat, akik mindvégig neki szolgálnak, nem csupán a mennyek országába fogja bevezetni, hanem itt a Földön is, bár észrevétlenül és rejtetten élnek, híressé és ragyogóan fényessé teszi mind saját érényük mind a mások javára tett szolgálat kegyelmével.

Ha lehetőség nyílik rá, még a pogányoknak is olvassátok fel, hogy legalább ily módon megtudják, hogy a mi Urunk, Jézus Krisztus nem csupán Isten és Istennek Fia, hanem a keresztények, akik őt tisztelik és jámboran hisznek benne, nem csak azt bizonyítják, hogy a görögök által isteneknek tartott démonok nem istenek, hanem mint az emberek rászédőit és megrontóit lábbal tiporják és kiűzik őket a mi Urunk Jézus Krisztusban, kinek dicsőség mindörökkön örökké. Amen.

MELLÉKLET

Nem lesz haszontalan, ha a Magyar Katolikus Lexikonból csatoljuk a szerző, Szent Atanáz cikkét Vanyó László tollából:

Atanáz, *Athanasziosz, Szt* (Alexandria, 295/96.–Alexandria, 373. máj. 2.): püspök, egyházatya, az igaz hit nagy védelmezője az *arianizmussal* szemben. – Gyermekkorra a Diocletianus-féle üldözés idejére esett, már ekkor találkozott *Meletiosz* követőinek túlzott szigorával. Ifjúsága egy részét a pusztában, Remete Szent *Antal* tanítványi körében töltötte. Miután visszatért városába, diakonus lett. Ekkor tűnt föl tévtanításával *Arius*. Valószínű Atanáz a szerzője annak a levélnek, amelyben *Alexandrosz* püspök elítélte a tévtanítást. A püspöke 325-ben magával vitte a *niceai zsinatra*, ahol mindenki fölfigyelt rá. 328. VI. 8: megválasztották Alexandria püspökévé.

Hivatalba lépve végiglátogatta a joghatósága alá tartozó területet, Szent *Pakhomiosz* remetéit is, akik később ismételten körükbe fogadták. Távollétében Egyiptom meletiánus püspökei bevádolták Nagy Konstantin császárnál, és megpróbálták elmozdítani székéről. Atanáz ezért Nikomédiába ment, igazolta magát, és a császár fölmentette a vádak alól. 332 húsvétján tért vissza székvárosába.

Az év végén a meletiánusok gyilkossággal vádolták, és a palesztinai Caesareába zsinatot hívtak össze letételére. Tervük azonban megghiúsult, mert kiderült, hogy az állítólag meggyilkolt püspököt ők maguk rejtették el egy kolostorba. Konstantin császár elismerését kifejező levéllel állt Atanáz mellé. Eközben a hivatalából elmozdított Arius színleg katolikus hitvallást tett a császár előtt, aki elrendelte, hogy fogadják őt vissza az egyházi közösségbe. Atanáz ezt megtagadta, ami rosszallást váltott ki a császári udvarban, amit kihasználva a meletiánusok most az ariánusokkal együtt léptek föl ellene.

Az ügy tisztázására a császár zsinatot hívott össze. Atanáz 50 püspökkel érkezett Tirusba, ahol a zsinat már jelenlévő 60 résztvevője csúfot üzött belőle, kísérőit be sem engedték az ülésterembe. Atanáz a császári tisztviselők mentették ki ellenségei közül. Konstantinápolyba vitték Konstantin elé, aki Treviribe (Trier) száműzte. A város püspöke, Maximinus szívesen fogadta, s Atanáz megismertette a környék szerzeteseivel a keleti szerzetesek, főként Antal tapasztalataival. Remete Szent *Antal* levelet írt a császárnak Atanáz érdekében, de Konstantin haláláig (337. V. 22.) hajthatatlan maradt.

Konstantin utóda, Constantius azonnal visszaadta Atanáz püspöki székét. A 28 hónapos távollét után, XI. 23: Alexandriába visszaérkező Atanáz hívei nagy

lelkesedéssel fogadták. A tirusi zsinat résztvevői azonban egy Pistus nevű ariánus püspököt akartak az alexandriai széken látni, ezért körlevelet intéztek az Egyházhoz, és I. Gyula pápánál is tiltakoztak Atanáz szerintük törvénytelen visszatérése ellen. 338-ban az egyiptomi katolikus püspökök zsinatot tartottak Alexandriában, s kifejezték Atanáz iránti hűségüket; ezt levélben tudatták a pápával és minden katolikus közösséggel. Euszébiosz hívei zsinat összehívását kérték a pápától Atanáz ügyében, de közben egy Gergely nevű kappadókiai papot püspökké választottak, aki 339. III. 22-én el is foglalta székét Alexandriában. Zavargás támadt, Atanáz, hogy elkerülje a vérontást, elhagyta a várost, és a remeték közé húzódott vissza. A császár katonasággal kerestette, de hiába; a pápa hívására azonban Rómába ment. A pápa zsinatot hívott össze, mire az euszebiánusok szakadással fenyegetőztek (jóllehet korábban ők kérték a zsinat összehívását), mondván, hogy a pápa illetéktelenül avatkozik a keleti egyház ügyébe.

340-ben a zsinat mégis összeült. Az 50 résztvevő hosszasan tárgyalta Atanáz ügyét, és a pápa végül megerősítette hivatalában. Atanáz azonban Rómában maradt, közvetve kormányozta egyházmegyéjét, s a vele lévő szerzetesek segítségével a rómaiakat is megismertette a keleti szerzetesség értékeivel.

Az uralkodók 343 őszére Szardikába zsinatot hívtak össze. A keleti euszebiánus püspökök részvételük feltételül szabták, hogy az általuk letett püspököket – főként Atanáz – zárják ki a részvételből. Mivel kérésük nem teljesült, elhagyták a várost; az ott maradtak megerősítették Atanáz püspökségét, és szavára elálltak az ariánusok felé közvetítőnek szánt, de félreérthető, a niceaitól eltérő hitvallás megfogalmazásától.

Amikor Alexandriában Gergely ellenpüspök meghalt, Konstans császár rávette Atanáz, hogy térjen vissza városába. Atanáz hosszas tiltakozás után útra kelt, és 346. X. 21-én bevonult Alexandriába. Néhány éves viszonylagos nyugalom után, mivel oltalmazói (Pakhomiosz, Konstans császár, Gyula pápa) egymás után meghaltak, 352-ben ellenségei följelentették Liberius pápánál, aki Rómában zsinaton erősítette meg Atanáz, aki ezután a vádaskodások ellen tiltakozó levelet intézett Constantius császárhoz.

A császár maga elé hívatta, de Atanáz azt válaszolta, hogy csak kifejezett parancsnak engedelmeskedik. A parancs elmaradt, a császár ellenben 353-ban Arles-ba zsinatot hívott össze, és arra kényszerítette a résztvevő püspököket, hogy ítéljék el Atanáz. Ezt 355-ben Milánóban újabb zsinatra erőltette rá, s akik nem hajlottak az ariánusokkal való egyetértésre (pl. Vercelli Szent Özséb, Milánói Dénes), azokat száműzte. 356-ban a galliai püspökök zsinatával tette a császár ugyanezt, innen Poitiers-i Szent Hilariusnak kellett keleti számkivetésbe mennie.

Mivel Liberius pápa pártfogásába vette Atanáz, a császár elfogatta, és őt is száműzte. 357. I. 6-án katonák jelentek meg Alexandriában, hogy eltávolítsák Atanáz, aki nem tágított; egy hónapos tárgyalássorozat után a templomában támadták meg, de klerikusai ki tudták menekíteni a városból.

Atanáz újra a remeték közé ment, s ott maradt Constantius haláláig. 361: *Julianus* császár, aki vissza akarta hozni a pogány vallást, a korábban letett katolikus püspököknek visszaadta a székeket, hogy a belső ellentétek szításával gyengítse a kereszténységet. Atanáz buzgósa és hithűsége fölingerelte őt, ezért 362. X. 24-én Atanáznak újra a remeték közé kellett menekülnie. A császári rendőrség hosszasan, de hiába kutatott utána. – 363. VI. 26-án meghalt Julianus; utóda, *Jovinianus* az igaz hit és a békesség híve volt; Atanáz zsinatra hívta Antiochiába. 363. októberben Meletiosz püspök kivételével minden résztvevő püspök aláírta a *niceai hitvallást*. A császár azonban már a 364. II. 16-án meghalt, s utóda, *Valens* Constantius nyomdokában járt. Elrendelte, hogy űzzék el azokat a püspököket, akiket Julianus juttatott vissza székekre. Atanáz ez nem érintette, de a városában támadt zavargások miatt 365. októberében mégis titokban eltávozott. Valens császár kifejezett parancsára tért vissza, s 366. II. 11-én utoljára iktatták be hivatalába. Hátralévő éveiben már nyugodt körülmények között munkálkodhatott.

Nazianzi Szent *Gergely* az Egyház oszlopának és az ortodoxia atyjának nevezte. 553-ban a konstantinápolyi zsinaton a legnagyobb egyhatyák között tisztelték. – *Ikgr.* Ált. gör. pp-ként ábrázolják, többnyire a → *négy nagy keleti egyházatya* csoportjában, fedetlen fővel (Bernini, Cathedra Petri, Róma, Szt Péter-baz., 1657–66), olykor mitrával v. szerz-ként; a K-i egyh-ban fehér hajjal és szakállal. *Attrib-ai:* csónak (a Níluson találkozott üldözőivel), sugárzó háromszög (az ariánusokkal szemben megvédett Szentháromság jelképe), kv. és mitra. – A börtönőrök védőszentje. Fejfájás ellen kéri oltalmát. Ünnepe *május. 2.* – *Művei* a *Patrologia Graeca* 25–28. kötetében görögül és latinul. Magyarul olvasható válogatás a *Szent Athanasziosz művei*. Ókeresztény írók XIII. kötet. Szerk. Vanyó László. Bp. 1991.